

Stary Testament

Deuteronomiczne Dzieło Historyczne

Uwagi wstępne:

1. Historia Biblijna – jak inne historie nie została spisana ze względu na to, że jest interesująca, ale dlatego, że jest znacząca. Ma ona również udowodnić coś, co nie jest bezpośrednio i wyraźnie widoczne we fragmentarycznych materiałach, na których się opiera. Przedmiotem historii starożytnej rzadko bywał zapis wydarzeń z przeszłości. Poza bardzo bliskimi dla danego historyka wydarzeniami, opracowanie szerszego opisu wydarzeń z historii było, z powodu braku źródeł prawie nie możliwe.
2. Historia Starego Testamentu zebrana w Księgach historycznych została spisana w celu pedagogicznym. Ponieważ zaś opiera się on przekonaniu o wartości doświadczenia, uważa się je za pewien rodzaj mądrości. Pisarze Izraela sądzili, że współcześni im nauczą się czegoś z doświadczeń, które były udziałem ich proroków.
3. Szczególną cechą Izraela jest to, że swoją historię rozumiał on jako opowiadania o spotkaniu z Jedynym Bogiem Jhwh. Ujął on to w szereg różnych opowiadań, które miały być odczytywane według odpowiedniej intencji i celu. Pisarze Izraela nie tworzyli historii czysto świeckiej, jaką znamy w naszej kulturze, a które swoje źródło ma w kulturze greckiej. Podobnie jak w Egipcie i Mezopotamii, choć w dużo większym stopniu tworzyli oni historię, której fundamentalną częścią był Bóg. Jest to poważny problem interpretacyjny dla historyków współczesnych, do których przemawiają argumenty tylko czysto racjonalne, którzy z przekonania są ludźmi niewierzącymi. Trudno im bowiem interpretować źródła, które ukształtowały się w oparciu o wiarę.
4. Liczba Ksiąg ST

- Ogólny podział ST obejmuje: Torę, Proroków – Nebiim, Pisarzy – Ketubim;
- Księgi prorockie tradycja żydowska zwykła dzielić na wcześniejszych i późniejszych;
- Nie ulega wątpliwości, że we wszystkich tych grupach ksiąg znajdują się te o charakterze historycznym:
 - A) Pięcioksiąg cały ma charakter historyczny.
 - B) U Proroków zwłaszcza wcześniejszych prawie wszystkie księgi mają charakter historyczny: Joz, Sdz, 1-2Sm, 1-2Krl => opowiadają one o sześciu wiekach istnienia Izraela.
 - C) Pisarze => wśród nich również znajdują się dzieła o czysto historycznym charakterze; Rt, Est, Ezd, Neh, 1-2Krn.

Można więc powiedzieć, że każdy z wielkich działów Biblii Hebrajskiej posiada znaczący udział Ksiąg historycznych.

D) Nie wolno również zapomnieć o Księgach deuterokanonicznych, których historyczny charakter jest niepodważalny: Tb, Jdt, 1-2 Mch.

5. Według kanonu chrześcijańskiego w skład Ksiąg historycznych wchodzi dzieła pochodzące ze wszystkich grup Ksiąg ST w Biblii Hebrajskiej:

- Pięcioksiąg (Rdz, Wj, Lb, Kpł, Pwt);
- Historia deuteronomiczna (Joz, Sdz, 1-2Sm, 1-2Krl);
- Historia Kronikarza (1-2Krn, Ezd, Neh);
- Historia dydaktyczna (Rt, Tb, Jdt, Est, 1-2Mch).

HISTORIA DEUTERONOMICZNA

A) Od początku trwa dyskusja i porównywanie źródeł jakie mamy w Pięcioksięgu i tych, które mamy w Księgach Joz, Sdz, 1-2 Sm, 1-2 Krl => czyli J, E, D, P. Pogląd ten zarzucił **Martin Noth** – 1943 – (równolegle **Alfred Jepsen**) – „**Uberlieferungsgeschichtliche Studien**” – według Notha Księgi historyczne Joz, Sdz, 1-2Krl, 1-2Sm mogą tworzyć jedną całość ze względu na duże pokrewieństwo języka i tematów teologicznych z Pwt, czyli z Deuteronomium => z grec. Dokładniej rzecz ujmując zbiór ksiąg od Joz – 2 Krl współgra z językiem i myślą Pwt 12-26, który nazywamy Kodeksem Deuteronomicznym (do kodeksu Noth dołożył jeszcze mowy: Pwt 4,44-11,32; 27,1-30;30).

B) Czym jest dzieło Dtr i jak powstało?

Według Notha Pwt – 2Krl to dzieło spisane według przemyślanego planu – około 550/540 roku przed Chrystusem – wspomina Cyrusa, króla Persów (539), wspomina również babilońskiego króla Ewil Merdoka, który uwolnił judzkiego króla Jojakina w 561.

Ze względu na pokrewieństwo autora Joz – 2Krl z Pwt (Kodeks Deuteronomiczny) Noth nazwał go Deuteronomistą. Ogólnie zaczęto stosować skrót Dtr. Noth uważał, że był to historyk, który nie należał do żadnego stronnictwa religijnego, nie należał do grupy rządzących. Nie należał też do grupy żydów wprowadzonych do Babilonu (597 i 586):

- Dtr dokonał najpierw ostatecznej redakcji Pwt czyli dodał mowę Mojżesza w Pwt 1,1-4.43, która dzisiaj uważana jest nie tylko jako wprowadzenie do Pwt ale do całego dzieła Dtr;
- W Pwt – Deuteronomista napisał również Pwt 31,1-13; 24-26, oraz zakończenie Pwt 34.

C) Schemat – plan Dtr

- dzieło Dtr wydaje się posiada przemyślany charakter. Najważniejsze cechy to:

- a) jedność stylu;
- b) jedność idei teologicznych: centralizacja kultu w Jerozolimie i wieczne obietnice oraz wybranie dynastii Dawida;
- c) układ planowy materiału literackiego, który daje się rozpoznać po tym, że autor mówiąc o wydarzeniach zwrotnych dla Izraela zamieszcza refleksję nad przyszłością i przeszłością narodu wybranego. Te refleksje mają charakter mów wielkich bohaterów biblijnych:

- Jozue – Joz 1;23
- Samuel – 1Sm 12 (przełom epoki sędziów i królów)
- Salomon – 1Krl 8,14 – ukończenie budowy świątyni

- d) zgodność datacji i chronologii

1Krl 6,1 – 480 lat od wyjścia Izraela z Egiptu, gdy rozpoczęto budowę świątyni – 4 rok Salomona. To wszystko jest zgodne z sumą lat w Księdze Sędziów – 410 lat + 40 lat wędrówki przez pustynię oraz czas pod przywództwem Helego, Jozuego, Samuela, Saula i Dawida + 4 lata Salomona – dają również przybliżone 480 lat.

D) Źródła wykorzystane przez redaktora Dtr:

M. Noth stwierdza, że redaktor Dtr skomponował swoje dzieło w oparciu o sporą ilość źródeł.

1. Kodeks Deuteronomiczny – Pwt 12-26 + mowy (Pwt 4,44-30,22);
2. Zbiór antycznych opowiadań o zajęciu Kanaanu przez Izraelitów (Joz 2-11)– opracowane przez kolekcjonera antycznego;
3. Zbiór opowiadań o bohaterach z czasów sędziów (Sdz 2; 6-12; 15);
4. Opowiadanie o młodości Samuela (1Sm 1-4);

5. Opowiadanie – I część – o Arce Przymierza (1Sm 4,16-7,1);
6. Opowiadania o Saulu i Dawidzie (1Sm 9,1-10,16; 10,27-11,15; 13-1-2 Sm 20; 1Krl 1-2);
7. Księga dziejów Salomona (1Krl 3-11);
8. Opowiadania o proroku Achiasz z Szilo, Eliaszu, Izajaszu, anonimowym proroku z Betel (1Krl 11,26-2 Krl 24);
9. Roczniki królów Izraela i Judy (1Krl – 2Krl – wprowadzenia i zakończenia);
10. Opis przeżyć Jeremiasza i Barucha (2Krl 25).

Wspomniane źródła redaktor Dtr przebrał, systematycznie uporządkował i połączył w jedną całość, ale również teologicznie zinterpretował, według osobistego pojmowania historii. Podzielił on dzieje Izraela na cztery części:

- I. Czasy Mojżesza (Pwt 1-34)
- II. Czasy zajmowania Ziemi Obiecanej (Joz – Sdz 2,5)
- III. Czasy sędziów (Sdz 2,6-12,15 i Sdz 13,1-1Sm 12)
- IV. Czasy królów (1Sm 13-2Krl 25)

Celem redaktora było pouczenie współrodaków, że nieszczęście związane z niewolą babilońską (a najpierw z wygnaniem) było karą Bożą za niewierność. Na ciągłe napomnienia ze strony Jhwh lud odpowiadał pogłębiającym się bałwochwalstwem i grzechem. W końcu gdy ostrzeżenia i kary okazały się nie skuteczne Bóg odwołał się do najwyższej kary – całkowitego wyniszczenia => Deuteronomista nie wierzył w szczęśliwy powrót do Jerozolimy z Babilonu.

Teksty, które świadczą wg Notha o takiej koncepcji Dtr są następujące: Pwt 4,25-28; Joz 23,15-16; 1Sm 12,15, 1Krl 8,44-53; 2Krl 17,7; 21,12.

Teoria M. Notha o dziele jednego autora, który opracował teologiczną interpretację historii Izraela znalazła bardzo szybko naśladowców, komentatorów i krytyków:

- 1) G. Von Rad – skorygował teorię Notha o całkowitej historycznej klęsce Izraela i braku nadziei na odbudowę państwowości po niewoli. Oparł to na wzmiance o uwolnieniu króla Jojakina w niewoli babilońskiej (2 Krl 25,27-30) => symbol ciągle trwających obietnic dla Dawida i jego dynastii oraz symbol uwolnienia z niewoli.
- 2) F. M. Cross (1968) – kontynuował R. D. Nelson 1977 – podzielił całe dzieło redaktora na dwie części:
 - **triumfalistycznego**, który działał dla królewskiej propagandy pod wpływem obietnic Dawidowych na dworze Jozjasza – przed niewolą babilońską => krytyka Jeroboama, pochwała Dawida oraz obietnice dla niego.
 - **katastroficznego**, który zajął się sprawą synkretyzmu religijnego oraz winą królów tak Izraela jak i Judy, którzy dopuścili się tych odstępstw. Autor ten początek winy i synkretyzmu widzi już w epoce Jozuego i sędziów (Joz 24,1-28; Sdz 2,1-5; 6,7-10). Ten redaktor działał w czasie niewoli. Wiadomo, że dodatki musiały być gdyż informacja o uwolnieniu Jojakina nie może pochodzić od Dtr I.

F. Cross nazwał pierwszego redaktora **Dtr I** a drugiego **Dtr II**.

3) Dzieło Dtr G, Dtr N, Dtr P

Całe dzieło Dtr zostało zredagowane przez Dtr H lub Dtr G w czasie niewoli babilońskiej => teoria Rudolfa Smenda (1971). Pod koniec niewoli uzupełniono je przez dodatki, które konfrontowały dzieje królestwa z Prawem tory i zgodnością w jego przestrzeganiu => Dtr N => teoria Ernesta Würthweina (1971). Z kolei Walter

Dietrich (1972) dołączył jeszcze teorię, iż dzieło Dtr H i Dtr N zostało poszerzone po niewoli babilońskiej o historie prorockie Dtr P.

4) W teorii, którą reprezentuje Martin O'Brien

- pierwszy redaktor spisał historię za czasów Jozjasza
- drugim etapem były trzy redakcje:
 - w początkach niewoli => od Jozjasza do upadku Jerozolimy;
 - druga po wypuszczenia wolność króla Jojakina w 561. która winą za uprowadzenie do Babilonu obarcza króla Judy Manassesesa (2 Krl 21);
 - trzecia redakcja nastąpiła już po niewoli babilońskiej i obciążała za upadek Izraela i Judy nie tylko królów ale cały naród;

UWAGI:

Twierdzenie, że całe dzieło Dtr powstało po niewoli babilońskiej jest błędne. Niektóre elementy literackie wyraźnie wskazują na fakt powstania tego dzieła w chwili gdy państwo judzkie – południowe jeszcze istniało. Chodzi tu głównie o wypowiedzi dotyczące trwałości dynastii Dawida: 2 Sm 7,16.29; 1 Krl 11,36; 2 Krl 8,19, które nie mogły powstać wtedy gdy monarchia Dawidowa już praktycznie nie istniała.

Teologiczne przesłanie Deuteronomicznego Dzieła Historycznego

- Ogólnie można podsumować, że dzieło Dtr to spojrzenie i ocena istnienia państwa izraelskiego z perspektywy gniewu. Nie chodzi tu tylko o gniew autora tego, ale o gniew Boży, pod który popadł Izrael.
- Redaktor Dtr chce wyjaśnić przyczynę tego gniewu. Rozstrzygające pytanie brzmi: Dlaczego Jhwh wymierzył Izraelowi tak ciężką karę? (Pwt 29,23).

- Odpowiedź na to pytanie leży w praktykowaniu przez Izrael kultu obcych bogów. Ten motyw przenika całą kompozycję Dtr. Widać to wyraźnie w licznych formułach, które wyrażają gniew Boży - יָדָאָה אֱלֹהִים; ('ap gadôl).

- 1) "Rozpalił się gniew Pana przeciw..." – Joz 7,1; Joz 22,18; Sdz 2,14; 2,20;10,7; Sm 24,1; 2 Krl 13,3; 17,18; 22,17 (Izrael); 23,26 (Juda).
- 2) Podobną ideę wyraża również formuła, która mówi o pobudzaniu Jhwh do gniewu poprzez grzeszne zachowanie się Izraelitów lub poszczególnych ludzi np. królów – Pwt 9,7-8.18; 1 Krl 14,15; 15,30; 21,22; 2 Krl 21,6; 23,19.

Jak widać temat gniewu najczęściej spotykamy w Księgach Królewskich choć nie brak informacji o nim także w innych księgach.

- Możemy powiedzieć, że formuła gniewu użyta jest w najbardziej kluczowych momentach historii Izraela: jest na początku – Pwt, w chwilach wielkich kryzysów – głównie religijnych
 - a) Podział monarchii – Jeroboam i Roboam
 - b) Upadek Północnej Monarchii
 - c) Antyreformacja Manassesesa i zapowiedź upadku Judy

Użycie formuły, która podkreśla rozpalenie gniewu Jahwe przeciw Izraelowi możemy porównać do zerwania Przymierza => gniew Jhwh to efekt zerwanego Przymierza. Redaktor Dtr tak właśnie rozumie gniew Pana – Pwt 29,22-27; Joz 23,16; Sdz 2,20; 2 Krl 17,15-18.

Uwaga: M. Noth wyciąga wniosek, że w obliczu zerwanego Przymierza z Jhwh ma On prawo do gniewu i jest on w pełni usprawiedliwiony => Przymierze jest bowiem dwustronne => Izrael pierwszy zerwał i zwolnił też samego Boga z jego zachowania.

- Kara za grzech miała być bardzo surowa – całkowite wyniszczenie – to zapowiedział Jhwh wobec grzechu Manassesesa – „Zetrę z powierzchni ziemi” jednak zostaje zamieniona na niewolę – 2Krl 21,12-13.
- Należy zaznaczyć, że wszystkie zapowiedzi o gniewie Jahwe wypełniły się choć może w formie bardziej miłosiernej aniżeli to było zapowiedziane.

Bardzo ważna rola **Mojżesza** i **Samuela**, którzy w dziele DtrG (DtrH) są zwiastunami katastrofy: 1 Sm 8,12 oraz Pwt 17,14-20.

Monarchia była systemem trudnym do przyjęcia, ale możliwym do zrealizowania pod warunkiem, że król będzie przestrzegał Tory. Inaczej groziła monarchii katastrofa.

Historia i temat gniewu Bożego potwierdzają, że ostrzeżenia Samuela i Mojżesza wypełniły się a system monarchii był zbyt trudny by wcielić go w życia tak jak tego oczekiwał Jhwh.

Pwt 30,1-10 to perspektywa państwowości bez monarchii, która ma szansę powodzenia, daje nadzieję na powrót z niewoli i wskazuje na nową drogę – przestrzeganie Prawa. Deuteronomista nie pozostawia Izraela bez pomysłu i idei na przyszłość – stąd właśnie Pwt 30,1-10.

Problem autorstwa w Dtr

- 1) Nie ma wątpliwości, że była to grupa ludzi, którą kierował prawdopodobnie starannie przygotowany lider: zarówno językowo jak i naukowo.
- 2) Pomocnicy głównego autora czy redaktora mogli poznać jego myśl jeszcze przed niewolą. Sam główny redaktor nie był wśród uprowadzonych do Babilonu. Mogli się tam jednak znaleźć niektórzy z redaktorów wraz z dworem króla Jojakina w 597 r. To oni stworzyli później kolejne redakcje zwane Dtr P i Dtr N.

- 3) Nie byli lewitami, kaznodziejami czy uczniami proroków – *Bene Nebim*. Najbardziej prawdopodobne jest twierdzenie, że byli to kapłani – potomkowie Chilkiasza (2Krl 22-23) – kapłana, który odnalazł Księgę Prawa zaginioną prawdopodobnie w czasie antyreformy religijnej Manassesza 2 Krl 21. Część redaktorów pochodziła być może z rodu Szafana pisarza jako osoby świeckie. Chodzi więc o tych którzy wsparli reformę religijną Jozjasza.
- 4) Byli oni prawdopodobnie mieszkańcami Jerozolimy, którzy w momencie deportacji zabrali ze sobą Księgę Prawa i inne dokumenty historyczne w tym spisana już w dużej części historię deuteronomiczną – Dtr G (H) i tam dokonano ostatecznie pracy redakcyjnej.

- Deuteronomista przedstawia swoje dzieło jako katastrofę. Zarówno okres sędziów jak i okres monarchii kończy się odrzuceniem Jhwh. Najpierw jest to odrzucenie Bożego władania w Izraelu – teokracji – potem bałwochwalstwo, którego nie uleczyła nawet wielko reforma Jozjasza.
 - Mimo pesymistycznej perspektywy ogólnej dzieła Dtr pozostawia ono uchyloną furtkę nadziei na lepsze jutro. Sprawą decydującą miało być nawrócenie, chęć powrotu do Jhwh: 1 Sm 7,3; 1 Krl 8,33.35; 2 Krl 17,13; 23,25. dwa teksty dzieła Dtr wyrażają w sposób bardzo jasny sens kary jaka spotkała lud Izraela w niewoli. Niewola miała być szkołą nawrócenia - בּוּשׁ - šub – „*nawrócić się*” – Pwt 30,1-10; 4,25-31; 1 Krl 8,46
- Można więc powiedzieć, że grzech Izraela polegał na tym, że lud nie tylko zgrzeszył wobec Jhwh odwracając się ku innym bogom ale również nie wykazywał wcale chęci nawrócenia. Niewola babilońska miała być ku temu wymarzoną okazją.

Kodeks Deuteronomiczny – Dzieło Dtr to ambitna próba usystematyzowania tradycji religijnych narodu wybranego przez Boga Jhwh. Jest to przesłanie biblijne głoszące,

że posłuszeństwo Jhwh stanowi jedyną receptę na powodzenie w życiu i jedyny sposób uniknięcia pomsty Bożej. W żadnym dziele Biblijnym paradoksalny wybór najmniejszej i najskromniejszej społeczności na lud wybrany i partnera Przymierza nie został przedstawiony tak jasno i wyraźnie. Ponieważ jednak Jhwh wybrał hebrajczyków, mieli oni odwzajemnić Bogu jego miłość szczególnym posłuszeństwem.

Posłuszeństwo i miłość do Jhwh, którą jak podkreślają autorzy Dtr każdy powinien nosić w sercu, powinna znaleźć wyraz przede wszystkim w obrządkach kultu, w nieskazitelnej czystości religijnej, w rygorystycznie przestrzeganej zasadzie o centralnym ośrodku kultowym i religijnym w Jerozolimie, oczyszczonym i wolnym od wszelkich wpływów kananejskich, fenickich itd.

Słownictwo redakcji Dtr

A) Kwestę słownictwa usystematyzował Moše Weinfeld – Oxford 1972, oraz H-D. Hoffman – Zürich 1980

B) Słownictwo Dtr:

1. Walka z idolatrią

- „iść za obcymi bogami”: Pwt 6,14; 8,19; 11,28;3,3; 28,14 (terminy z Pwt zaaplikowane w Dtr), Sdz 2,12; 19,1; 1 Krl 11,10; 21,26;
- „iść za Baalem „ - 2 Krl 17,5;
- „służyć obcym bogom” – מירחא מיהלא דרע - Pwt 7,4; 11,16; 13,7; 17,3; 28,36.64; Joz 23,16; 1 Sm 8,8; 1 Krl 9,6; 2 Krl 21,21- bożkom - ;מילולגה;
- „służyć Baalom lub Baalowi i Asztartom” - תורתשאה מילעבה לערה דבע - Sdz 2,11; 13,3.7; 10,6.10; 1 Sm 12,10; 1 Krl 16,31; 22,54; 2 Krl 17,16;

- „iść i służyć obcym bogom (Baalom lub Baalowi) i kłaniać się nim (oddawać im pokłon) – לה (מהל) הוחתשהו □ מירהא מיהלא דרעו רס(לעבה) – Pwt 8,19; 11,16; 29,25; Joz 23,16; Sdz 2,19; 1 Krl 9,6; 16,31;
- „przeprowadzić syna/córkę przez ogień” – וּב ריבעה (תבו) -שאב (obrzęd pogański) - Pwt 18,10; 2 Krl 16,3; 17,17; 21,6;

2. Centralizacja kultu

- „miejsce, które wybrał sobie Pan” – רהבי הוהי רשא מוקמה – Pwt 12,5; 11,14.18.21.26; 14,23-25; 15,20; 16,2.6.7.11.15.16; 17,8.10; 18,6; 26,2; 31,11; Joz 9,27 + wszystkie fragmenty mówiące o wyborze Jeruzalem jako miejsca, które wybrał sobie Pan – ריעה\רהב רשא מלשורי – 1 Krl 8,16.44.48; 1 Krl 11,13.32.36; 2 Krl 21,7; 2 Krl 23,27;
- „składać ofiary i palić kadzidło na wyżynach” – ז תומבב הב\בז תומבב רטק - 1 Krl 3,2-3; 22,44, 2 Krl 12,4; 14,4; 15,4.35; 16,4;
- „nie usunięto wyżyn” – ורס אל תומבה – 1Krl 22,44; 2 Krl 12,4; 14,4; 15,4.35; (1 Krl 15,14);

3. Zachowanie prawa, lojalność wobec Przymierza z Jhwh

- „iść za Jahwe” (Za Panem) – לה □ הוהי ירחא – Pwt 13,5; 1 Krl 14,8; 2 Krl 23,3;
- „służyć Jahwe” – הוהי תא דרע – Pwt 6,13; 10,12.20; 11,13; 13,5; 28,47; Joz 22,5; 1 Sm 12,14.20.24; (Joz 24,14);
- „bać się Jahwe przez wszystkie dni lub do końca twego życia” – דיייהמי – Pwt 4,10; 6,2; 5,26; 14,23; 31,13; Joz 4,24; 1 Krl 8,40;
- „kochać Jahwe” – הוהי תא בהא – Pwt 6,5; 10,12; 11,1.13.22; 13,4; 19,9; 30,6.16.20; Joz 22,5; 23,11; 1 Krl 3,3;
- „kroczyć drogą (drogami) Jahwe” – לה □ הוהי יכרדב / – Pwt 8,6; 19,9; 26,17; 28,9; 30,16; Sdz 2,22; 1 Krl 2,3; 3,14; 11,33.38;
- „powrócić do Jahwe całym sercem” – בל לכב הוהי לא בוז – Pwt 31,10; 1 Krl 8,48; 2 Krl 23,25;

- „czynić co jest dobre (prawe) w oczach Jahwe” – הוהי כיעב (בוטחו) רשיה – Pwt 6,18; 12,25.28; 13,19; 21,9; 1 Krl 11,33.38; 14,8; 15,5.11.22; 22,43; 2 Krl 10,30; 12,3; 14,3; 15,3.34; 16,2; 18,3;

4. Wypełnienie proroctwa

- „dopełniło się słowo Jahwe” – הוהי ררד מיקה – Pwt 9,5; 1 Krl 2,4; 8,20; 12,15;

5. Dynastia Dawidowa – wypełnienie się proroctwa jako wywyższenie dynastii Dawida:

- „ze względu na sługę Mego Dawida” - (w Pwt nie ma mowy o Dawidzie) 1 Krl 11,12.13.32.34; 2 Krl 8,19; 19,34; 20,6; (1 Krl 15,4).
- „czynić to co słuszne w oczach Pana tak jak Dawid” lub „chodzić drogą Dawida” – לה יודכ אל / יודכ רשיה השע □ יוד השע לככ יוד לככ – 1 Krl 15,11; 2 Krl 14,3; 16,2; 18,3; 22,2;

Księga Powtórnego Prawa

Pwt – w kontekście dzieła Dtr

A) Ogólne charakterystyki Księgi

- Imię Księgi pochodzi od nazwy jaką nadali jej tłumacze Biblii Hebrajskiej w LXX czyli „drugie prawo” – Deuteronomos – dokładnie to „powtórzone prawo”.
- W języku hebrajskim nazwa Księgi bierze się od pierwszych słów w tekście Księgi - ~yrIb'D>h; hL,ae- „Oto są słowa”.
- Starożytni tłumacze zauważyli już od początku, że mają do czynienia z czymś wtórnym. Piąta księga Pięcioksięgu jest więc najpóźniejszym, najstarszym dodatkiem do całości Tory.
- Początkowo a właściwie do czasu dokładnego zbadania Deuteronomistycznego Dzieła Historycznego autorstwo tej Księgi przypisywano zwykle Mojżeszowi.

- Z punktu widzenia literackiego Księga zawiera materiał jednorodny – prawniczy z niewielką ilością akcji. Od całości odbiega jedynie materiał poetycki zawarty w Pwt 32 i 33 => Pwt 32,1-12 – hymn brewiarzowy do dziś używany w liturgii.
- Prawdopodobnie także ostatni rozdział mówiący o śmierci Mojżesza musi należeć do innego źródła, dodatku – na pewno nie Mojżesz napisał ten tekst.
- Forma Księgi jest zasadniczo homiletyczno – katechetyczna. Jest to dyskurs wygłoszony przez Mojżesza na równinie Moabu do Izraelitów (nad potokiem Arnon) => prawniczy charakter Księgi podkreśla bardzo częste stosowanie wyrażenia „Księga tego Prawa” – Pwt 29,20; 30,10; 31,26; oraz słowa „To Prawo” – Pwt 1,5; 4,8; 17,18; 27,3.8.26 – zawiera trzy wielkie mowy pożegnalne:

I Mowa (Pwt 1,1-4,43) – przypomnienie Izraelitom opieki jaką Jhwh otaczał lud od góry Horeb do okolic doliny Moabu i o niebezpieczeństwie, które grozi im w razie nie dotrzymania wierności Bożym nakazom.

II Mowa (Pwt 4,44-28,68) – obszerny materiał, który obejmuje dekalog jako efekt przymierza zawartego u podnóża góry Horeb oraz bardzo obszerny tzw. „Kodeks Przymierza” – Pwt 12,1-26,15.

III Mowa (Pwt 29,1-30,20) – ponowne przypomnienie wydarzeń z okresu wyjścia to tzw. PARANEZA => zachęta dla narodu wybranego do zachowania Przymierza z Bogiem. Jednocześnie przypomnienie, iż za nieposłuszeństwo grożą kary.

- Zakończenie Księgi Pwt to szereg dodatków:

- przekazanie władzy Jozuemu (31,1-8.18-22)
- zlecenie opieki nad Prawem lewitom (31,24-29)
- błogosławieństwo końcowe dla Izraelitów (33,1-29)
- opis śmierci Mojżesza i pochwała jego osobowości (34,1-12)

B) Pochodzenie Księgi Pwt

- Najbardziej rozpowszechniona teoria na temat pochodzenia księgi Pwt wiąże się ze wzmianką w 2Krl 22 o odnalezieniu tajemniczej Księgi Prawa w 18 roku panowania króla Jozjasza.
- Odpowiadałoby to dacie 622 przed Chrystusem – panowanie Jozjasza (640-609).
- Odnalezienie Księgi Prawa posłużyło wielkiej reformie tego króla, której zasadnicze idee odpowiadają treści znanej nam dzisiaj Pwt:
 - centralizacja kultu w Jerozolimie i zniesienie wszystkich innych sanktuariów i miejsc kultu – 1 במות במהבub czyli wyżyn – 23,8-9.19
 - usunięcie kultów astralnych (23,11) => Pwt 17,2-7
 - usunięcie prostytucji sakralnej (23,7) => Pwt 23,18-19
 - wytępienie praktyk spirytystycznych (23,24) => Pwt 17,9-14; 14,1-2
 - zakaz palenia dzieci i ofiar dla Molocha (23,10) => Pwt 12,29-31
 - wprowadzenie obowiązku obchodzenia Święta Paschy w jednym centralnym Sanktuarium Jerozolimskim (23,21) => Pwt 16,1-8

Przyjmujemy, że tzw. „Księga Prawa” w 2 Krl 22-23 na której Jozjasz opierał swoją reformę była pierwotną wersją „Księgi Powtórzonego Prawa”. Według obecnych poglądów egzegetów obejmowała ona

materiał zawarty w Pwt 4,44-28,68. Inni mówią, że „Księga Prawa” to kodeks Dtr 12-26.

- Autorami Księgi Prawa znalezionej byli prawdopodobnie kapłani z kręgów Chilkiasza. To oni ukryli i przechowywali w czasie antyreformy Manassesza tę Księgę i wyjęli ją na światło dzienne w czasie króla Jozjasza aby czerpać potem korzyści z odrestaurowanego kultu w centralnym sanktuarium w Jerozolimie tzw. „Pia Fraus”.

Księga Powtórnego Prawa wykazuje podobieństwo ze stylem dworskim i językiem literatury mądrościowej, którą pielęgnowali w czasach Jozjasza wyżsi urzędnicy dworscy, wśród nich kapłani (także pisarze z rodu Szafana). W Pwt widać również podobieństwo z literaturą neoasyryjską, zwłaszcza z tekstem prawniczym tego mocarstwa – głównie w tematyce przymierzy. Te teksty tak w Asyrii jak i w Izraelu były tekstami publicznymi – liturgicznymi, które pod koniec istnienia monarchii odczytywano podczas zgromadzeń kultu.

- Inny pogląd naukowy, bardzo uzasadniony głosi, że autorami Pwt byli lewici z Królestwa Północnego, którzy w czasie najazdu Asyrii i upadku Samarii zbiegli do Judy.
- Za autorstwem lewitów przemawia przede wszystkim duża ilość materiału poświęcona lewitom i ich prawom, które szeroko opisuje Pwt. Jedyne miejscowości jakie wymienia Pwt oprócz niziny Moabu są Ebal i Gerazim leżące również na terenie Królestwa Północy.
- Krytyka kultu Baala (Achab – północny król) i walka z synkretyzmem religijnym, którą nakazuje Pwt bardziej pasuje do Królestwa Północnego.
- prawo wyboru króla Pwt 17,14-20 odnosi się do Królestwa Północnego, gdyż zakłada wolny wybór, nawet obcokrajowca => widać to w dziewięciu dynastiach królewskich, podczas gdy w Judzie i Jerozolimie panowała i mogła panować tylko jedna Dawidowa dynastia

- Kodeks Deuteronomiczny Przymierza – Pwt 12-26 - ma dokładny związek z Kodeksem Przymierza w Wj 23 – pierwotny Kodeks Przymierza, który jest dziełem elohisty i powstał prawdopodobnie także w Północnej Monarchii.
- przekazując nam słowa Pwt autor wraca jednak prawie cały czas do Mojżesza i w wielu miejscach księgi sugeruje nam jego autorstwo (Pwt 31,9.24) => mowy Mojżesza w Pwt nie są zgodne z następstwem wydarzeń:
 - 1) w Pwt 1-3 – nawiązanie do wydarzeń na pustyni
 - 2) w Pwt 5 – wydarzenia z góry Horeb
 - 3) Pwt 29,1 – podaje to co wcześniej podają wiersze Pwt 5,1 (są właściwie identyczne)

C) Forma literacka (pokrywa się tematycznie ze strukturą)

- Pod ogólną strukturą narracji, kryje się właściwa forma Księgi Pwt=> „Zbiór mów” (przemówień) – generalnie ich autorem jest Mojżesz, tylko mowy w Pwt 31 i 34 można zaliczyć do mów samego Jhwh skierowanych przez pośrednika. => Pwt cechuje więc monotematyzm.
- Mowy Mojżesza możemy podzielić według tematyki na tzw.:
 - A) słowa (np. 1,1)
 - B) prawo (Tora – 4,4)
 - C) b^erit – słowa (28,69)
 - D) błogosławieństwa (33,1)
- Podział Pwt pozwala wyróżnienie nowego Kodeksu Przymierza wg tzw. Tory – Pwt 5-28.
- Jest ona podobna w swej strukturze do starożytnych kodeksów prawnych. Głównie przez swoją strukturę np.: do kodeksu Hammurabiego (tu kilka uwag i podobieństw z tym kodeksem w ST).

Kodeks Hammurabiego	Prawo Dtr
1. Prolog	5-11 - Prolog
2. Prawa	12-26 – korpus Prawa
3. Epilog z błogosławieństwem i przekleństwem	28 - Epilog
	Wiersze Pwt 26,17-19 nie mają żadnej konkretnej funkcji są tylko przejściem do następnej perykopy

- Kodeks Deuteronomiczny dotyczy wielorakich praw regulujących życie codzienne, które nazwane są:

A) „świadczeniami (Prawami) – huqqīm	} 4,45; 6,1; 12,1
B) „umišpatim (nakazami)”	

W samym korpusie prawa możemy wyróżnić:

- 12,2-16,17 – Prawo Jhwh (przywileje Jhwh) – od prawa socjalnego do prawa liturgicznego
- 16,18-18,22 – „Konstytucja Izraela ” – Prawo Urzędów
- 19-25 – Prawo karne i cywilne
- 26,1-15 – dodatek liturgiczny

Całą Torę można rozumieć również jako tekst kontraktu (układu) – formę przymierza tzn. „sefer hatorah” możemy uznać jako „sefer habb^erīt”.

- Taka forma tekstu zakłada zapewnienie lojalności między partnerami. Tu między Jhwh a Izraelem. Jako model wzorcowy tego aktu można przyjąć hetycki schemat układu między dwiema stronami – głównie między panem a wasalem.

Hetyckie prawo układu wasała i pana	Prawo Dtr 12-26
1. Preambuła	_____
2. Prolog historyczny	5-11 – prolog historyczny i wyjaśnienie podstawowych norm
3. Wyjaśnienie podstawowych norm	
4. Pojedyncze postanowienia	12-26 – pojedyncze postanowienia
5. Lista boskich osób jako świadków układu	Z wiadomych powodów brak
6. Błogosławieństwa i przekleństwa	28 – błogosławieństwo i przekleństwo

- W Pwt wielką rolę odgrywa Jozue – Joz 8,32 i Pwt 31 oraz królowie Pwt 17. Te fragmenty wskazują na Pwt jako wstęp do historii, która będzie się rozgrywać przez następne wieki (porównanie Wj 1,18 - Rdz) Jozue i królowie to elementy jedności Pwt – 2 Krl (obok praw także czynnik bohaterów i historii). Pwt działa jednak i w druga stronę, bo dzięki największemu z proroków (34,10) łączy się z całym Pięcioksiąg.

D) Kontekst historyczno – teologiczny

- Z punktu widzenia socjologicznego prawo Dtr było teologiczną odpowiedzią na kryzys tożsamości państwa judzkiego jako społeczności Jhwh w VII w. przed Chrystusem
- Juda była państwem – wasalem Imperium Asyryjskiego, a następnie Babilońskiego w VII w. Oznaczało to wyzysk ekonomiczny przez płacenie trybutu, niesamodzielność w organizacji kultu i innych dziedzinach życia społecznego. Przede wszystkim nastąpiło odejście od

autentycznej wiary za Achaza i Manassesesa. Reforma Jozjasza była próbą wyprowadzenia Narodu Wybranego z owego szoku religijno – kulturowego. Jako punkty oparcia służyły mu w reformie zasady prawa Dtr, który można uznać za „Podręcznik Prawa Jhwh” z centralizacją jako naczelnym prawem.

- Księga ta zawiera poczwórne, systematyczne pouczenie dla Izraela, które ma pomóc wyjść mu z kryzysu i odnowić Przymierze oraz przywrócić znaczenie polityczne:
 1. Systematyzacja historyczna poprzez krótkie przypomnienie historii zbawienia jako świadectwa wiary przodków;
Małe „Credo” Izraela - Pwt 26,5-10
„Credo katechetyczne” - Pwt 6,20-25
 2. Systematyzacja etyczna – dekalog etyczny - Pwt 5,6-21;
 3. Systematyzacja teologiczna – cała Księga! – Jahwe jest Bogiem narodowym Izraela;
 4. Systematyzacja filologiczna i terminologiczna- ujednoczenie języka prawnego;
- Wykorzystywany i wyzyskiwany kraj regulował swoje stosunki z mocarstwem na podstawie retorycznych tekstów, które nakazywały podbitym ludom lojalność dla Imperium. W zachowanym z VIII/VII wieku tekście w British Museum jest relacja jaka cechowała Izraela i Asyrię wyjęta wprost ze świata bogów: król zawiera pakt z bogiem Assuru, właściwie boginią Isztar.

Świadectwa takiego pojmowania roli Asyrii w historii Izraela posiadamy na podstawie dokumentów z Archiwum Państwowego, z tzw. dokumentu o dziedziczeniu tronu przez Assarhadona. Dokument ten odwzorowany w Pwt ukazuje późniejsze stosunki jakie winny panować w Izraelu pomiędzy Jhwh a Izraelem. Prawdopodobnie Pwt 28,20-44 został w sposób bezpośredni przeniesiony z tego tekstu (por. Pwt 13).

- To ważna nota historyczna. Dokument ten nie mógł powstać przed 672 czyli przed przyrzeczeniem lojalności Assarhadonowi i nie po 612 czyli po upadku Niniwy. Potwierdzałoby to powstanie zrębów Dtr za Manassesa.
- Jedną z podstawowych części dokumentu lojalności Assarhadonowi był fragment błogosławieństwa o przekleństwa. Przekleństwo w oczach teologów Judy spełniło się wraz z wygnaniem bo Babilonii Narodu Wybranego => jeśli oczywiście przyjmiemy, że dokument ten dał podwaliny pod Księgę Pwt jako wzór zapisu lojalności ludu Bożego wobec Jhwh. Autor Dtr G w Pwt jako perspektywie i w innych księgach próbował przede wszystkim ukazać wszystkim historię grzechu jako odejście ku obcym bogom i zerwanie Przymierza z Jhwh.
- najważniejszy problem jaki się pojawił w związku z zerwanym Przymierzem a przed napisaniem Pwt była kwestia nadziei. Pytanie czy jest jeszcze nadzieja. Według logiki góry Horeb (Synaj) – Pwt 9,7-21 nie ma możliwości zawarcia nowego przymierza. Nie ma szansy by rozpocząć nową drogę z Jhwh => nadzieja może przyjść tylko ze strony Boskiego partnera. Tylko Bóg może zdecydować, że lud jest godny nowej szansy => to jest perspektywa (nowa Pwt).

Całkowita nowość to wierność. Stare Przymierze ukazywało konieczność wierności umowie obu stron Przymierza. W Pwt miernikiem, wyznacznikiem wierności jest sam Jhwh, a nie stosunek Izraela do niego tzn. Jego miłosierdzie przewyższa odpłatę za grzech, a łaska Boża (przebaczenie) wybiega poza wszystkie pokolenia.

Stosunek Boga Jhwh do Izraela nie będzie w nowej perspektywie obustronnym przymierzem (Izrael – człowiek zbyt słaby), co wyznaczyło Prawo Synaju. Podstawą stosunku Boga do Izraela będzie obietnica kraju, która zobowiązuje tylko jedną stronę tj. Boga samego. Obietnicę tę Jhwh zaprzysiągł już ojcom.

- Ostatecznym celem. Nadzieją jest wskazanie, że dawny grzech odstępstwa ku obcym bogom został zapomniany i wybaczony. Wskazanie na ułatwioną drogę wierności, gdyż tak naprawdę jest tylko jeden Bóg – Jhwh a innych bogów nie ma po prostu, a więc nie ma więcej zagrożenia (4,35.39).

E) Teologia Pwt

1. Księga Pwt bardzo często nazywana jest: centrum ST:. Dzieje się tak, gdyż zawiera ona najważniejsze tematy – punkty orientacyjne dla całej literatury i historii zbawienia ST. Wskazuje ona na właściwe rozumienie: prawa, historii, profetyzmu w ST.

Przepisy Prawa i zgodność z zasadami obowiązującymi w Pwt są kryterium najważniejszym przy ustalaniu liczby i formy ksiąg kanonu ST. To Księga Pwt decyduje i decydowała o definicji i pojęciu Tory.

- Możemy powiedzieć, że Księga Pwt jest pierwszą teologiczną syntezą w dziejach Izraela. To ona systematyzuje najważniejszą ideę ST: obowiązek względem Pana Boga na podstawie zawartego z nim przymierza i naczelną rolę Jhwh jako wyzwoliciela i władcy, który kieruje swoim ludem - B^erît.
- Księga Pwt odzwierciedla w swej treści najważniejsze tematy teologiczne:

- „pierwszy grzech niewiary” – 40 lat wędrówki po pustyni jako kara - Pwt 1-2
- „Jedyny”; „Bezobrazowy”; „Niewidzialny” Bóg – Pwt 4
- „Dekalog” – Boże przykazania i Prawo przekazane w specjalnej teofanii oraz jego katechetyczna forma przekazania Izraelowi – Pwt 5
- „Jhwh Jedyny” (wyłączność Jhwh) i przykazanie główne miłości Boga – tzw. „bojaźń Boża” – Pwt 6

- „idea wybraństwa” – Pwt 7
- „ziemie święta jako dar i przejaw darmowej łaski Jhwh” – Pwt 8; 9,1-7
- „centralne sanktuarium i czysty kult” – Pwt 12
- „pokusy odejścia (grzechu): bałwochwalstwo” – Pwt 13
- „społeczeństwo bez klas marginalnych (bez marginesu najbiedniejszego i najbogatszego)- Pwt 15,1-18; 24,10-15
- państwo służące Torze – Pwt 16,18-18,22
- otwarcie się na sprawy rodziny, przede wszystkim na prawa najstarszych członków rodziny – Pwt 21,18-21; 22,13-21; 25,5-10
- przekleństwo jako forma prośby kierowana do Boga, by zaprowadził swoje prawo - Pwt 28

- godne szerszego omówienia są dwa tematy teologiczne Pwt:

- a) „eklessiologia”
- b) „monoteizm Jhwh”

Ad a)

Od świętego kultu do świętego narodu.

Naród Wybrany w Pwt realizuje się w trzech wymiarach:

- 1) we wspólnym nauczaniu i wierze
- 2) w radości ze sprawowania kultu dla Jhwh
- 3) przez zachowanie braterskiego prawa w moralności i etyce

Ad 1)

Mojżesz został ustanowiony przez Jhwh jako archetyp nauczyciela wiary – Pwt 5,31; 6,1. Miał on doprowadzić do uświadomienia Izraelowi, że są oni ludem Jhwh zarówno w swojej rodzinie jak i w Świętym Zgromadzeniu. Metodą nauczania tych prawd było

ciągle ich powtarzanie. Szczególnym czynnikiem w tym względzie było tzw. „Credo katechetyczne” – Pwt 6,21-25, które w chwilach zwątpienia zawsze było pod ręką, by przypomnieć najważniejsze prawdy wiary.

Drugim ważnym elementem było tzw. „Credo historyczne” – Pwt 26,5-10. Oba wyznania wiary służyły przede wszystkim jako modlitwy rodzinne:

- a) jako ukazanie wierności rodziców przed Jhwh w obecności młodszych generacji
- b) jako nieodłączne elementy modlitewne podczas pielgrzymek na święto Paschy

Innym ważnym sposobem, który utwierdzał wspólne nauczanie i wiarę była rola arcykapłanów i starszych ludu w Świątyni Jerozolimskiej i przedstawianie Tory. Szczególny obrzęd miał miejsce co 7 lat w czasie Święta Namiotów gdy darowano przewinienia i kary oraz odnawiano przyrzeczenia z czasów wyjścia z Egiptu – 31,10-13. Z tego zdarzenia cały Izrael miał również w szczególny sposób uczyć się przez powtórzenie właściwych tekstów tych samych zasad, które zostały dane praojcom na górze Horeb. Izrael miał się uczyć jak „bać się Pana - Jhwh”. Tego wspólnego potwierdzenia i wyznania wiary Izraelowi nie wolno nigdy zapomnieć – Pwt 4,10.

Ad 2)

Radość Ludu Wybranego, która wzrasta przez wspólne świętowanie i kult.

Księga Pwt mówi tylko o świętowaniu w kontekście świętowania. Największym przejawem tej świątecznej radości jest wspólne spożywanie posiłku przed obliczem Jhwh. Rodziny Izraelskie zobowiązane były do złożenia ofiary (Pwt 12,13-28) i wypełnienia

szczególnych zadań kultowych (Np. 14,22-27) – „dziesięciny”. Miało się to odbyć w konkretnym kontekście historycznym i teologicznym => w świątyni przy towarzyszącej modlitwie i posiłku, który był radosnym zwieńczeniem (por. 12,18-19; 16,13-15). Ponieważ Prawo zakładało zniesienie różnic majątkowych i klasowych realizowała się idea braterstwa, braterskiego społeczeństwa. W tym społeczeństwie zarówno kobieta jak i mężczyzna ma prawo przewodniczyć liturgii rodzinnej. W tej społeczności nie ma tak naprawdę biednych – Pwt 15,4!, niewolnika, szczególnie spośród Hebrajczyków 15,12. Tym samym można rzeczywiście powiedzieć, że był to „Naród święty” (Pwt 7,6; 14,2; 26,19).

Ad 3)

Zachowanie praw etycznych i moralnych.

Reforma liturgii za pomocą praw Dtr wprowadza ściśle zasady braterskiej etyki i moralności.

Istotne jest właśnie to, że pojęcie brat odnosi się także do kobiety. Potwierdza to słowo „brat”- אָבָה - אָבִיחַ – Pwt 15,12, gdzie nie ma ono żadnej specyfikacji.

Ideał braterstwa, który nigdzie w ST poza Pwt nie osiągnął takich wymiarów swoje fundamenty znajduje w strukturach przed państwowych, gdzie wszyscy właściwie byli braćmi w Izraelu ze względu na bliskie powiązania rodzinne (początek PK).

Dlatego też próba utworzenia monarchii i wprowadzenie wyraźnego podziału na klasy społeczne było skandalem godzącym nie tylko w teokrację ale również w prawo braterstwa i równości. Bóg obwarował jednak to prawo nakazem, że królowi nie wolno wynosić swojego serca ponad braci (Pwt 17,20).

Ugruntowaniem braterstwo ma być również zniesienie biedy tzn. zadbanie o wystarczające utrzymanie dla wdów, sierot i lewitów. Gdyby w świecie bez biedy (Pwt 15,4-6) owa bieda się pojawiła, to musi być ona natychmiast zniesiona (Pwt 15,11), Braterstwo Izraela miało na celu stworzenie społeczności, w której wszyscy czuli by się jak w rodzinie i jak w domu, mimo obowiązującego prawa. Jest to możliwe gdyż to sam Jhwh powołał swój lud do braterstwa. „Słuchaj Izraelu – nasz Pan...” Pwt 6,4 => sam Bóg czuwa, pomaga i daje przykład jak żyć z wszystkimi jak braćmi.

Ad b)

Teologia Boga Jedynego – monoteizm.

Bóg Izraela nie jest Bogiem całego świata => stwórca świata – lecz jest to Bóg narodowy – Bóg Izraela.

Istotne są tu sformułowania:

- nasz Bóg – 1,6
- Jhwh twój Bóg – 8,5
- Jhwh wasz Bóg – 4,12

Izrael sam wyznaje wiarę w Jednego Boga a najważniejszym świadectwem tego wyznania jest tzw. Credo Izraela 6,4.

Ks. Synowiec proponuje, przytacza aż sześć tłumaczeń oddających ideę jedności i wyłączności Boga Jhwh w Izraelu:

- Jhwh jest naszym Bogiem, Jhwh Jeden
- Jhwh jest naszym Bogiem, tylko Jhwh
- Jhwh jest naszym Bogiem, Jhwh Jedyny
- Jhwh nasz Bóg; Jhwh jest Jeden
- Jhwh nasz Bóg; jest jedynym Jhwh
- Nasz Bóg Jhwh jest jedynym Jhwh

W Pwt mamy podkreśloną kwestię jahwistyczną – Bóg Patriarchów – El (tu nie ma idei Jahwe – to imię jest objawione dopiero Mojżeszowi) - Bóg Mojżesza – Jahwe. El – był czczony również w Kanaanie; był tam największym Bogiem – wybrany z panteonu bogów – tu jest Jahwe – aby podkreślić, że nie ma panteonu, że On jest jedyny.

Tłumaczenia są nieco niebezpieczne, gdyż większości z nich z wyjątkiem trzeciego dopuszcza istnienie innych bóstw – monolatrię.

Jednak tradycja żydowska z 132 r. – rabbi Akiba przytacza fakty, że rabin ten męczony przez Rzymian posłużył się właśnie tekstem 6,4 jako wyznaniem wiary w Boga Jedyne. Pwt 6,14 zakłada jednak istnienie innych bogów. Problem w tym, że Izrael miał przywilej wiary w Jednego Boga.

Obok Jhwh – Boga narodowego, ekskluzywnie przypisanego Izraelowi, jest on również w Pwt Bogiem wyzwolicielem – potwierdza to przede wszystkim Credo historyczne 6,20-24; 26,5-9; (por. 9,26; 13,6; 32,15; 33,19). To Jhwh wyzwolił Izraela z niewoli egipskiej i dał w posiadanie Kanaan.

Księga Jozuego

1) Struktura

- Księga Jozuego opowiada o zajęciu ziemi obiecanej przez pokolenia izraelskie pod przywództwem Jozuego, oraz opisuje podział ziemi Kanaan między poszczególne pokolenia. Po śmierci Mojżesza (Pwt 34,1-6) Jozue prowadzi lud przez ziemię Moab na zachodnim brzegu

Jordanu do kraju Kanaan. W Księdze Jozuego zajęcie zachodniego brzegu Jordanu pokazane jest jako wielka militarna kampania.

- Całą Księgę możemy podzielić na trzy zasadnicze części:

I. Pierwsza główna część – zajęcie ziemi Kanaan – Joz 1,1-12,24

a) ramy tekstu: 1,1 – Jhwh powiedział do Jozuego

12,1.24 – królowie wyniszczeni na wschodzie i na zachodzie

b) motywy przewodnie – literackie: „Dać kraj” – 1,1nn.11.15

„Wziąć w posiadanie” – 1,15

II. Druga zasadnicza część – podział kraju Kanaan – Joz 13,1-22,34

a) ramy tekstu: 13,1 „Jhwh powiedział do Jozuego, ty jesteś stary i podeszły w latach”

22,34 – „Jhwh jest Bogiem”

b) motywy przewodnie – literackie: „Podzielić kraj” – 13,7

„Dziedzictwo” – 13,7

III. Dodatek – mowa pożegnalna Jozuego – Joz 23,1-24,28

a) ramy tekstu: 23,1 „Gdy Jozue był stary i podeszły w latach zwołał całą wspólnotę synów Izraela”

24,28 – „Jozue odprawił lud..”

b) motywy przewodnie – literackie: „Służyć Jhwh” – 24,14.24

IV. Ostatnia wiadomość (wiadomość końcowa) – śmierć Jozuego - Joz 24,29-33

- Wewnętrzna jedność tekstu bierze się z faktu, iż po rozdziale pierwszym Jozue i cały lud zostają zobowiązani do przestrzegania Prawa. Zachowanie Prawa – Tory gwarantuje objęcie w posiadanie ziemi. W oby zasadniczych częściach Księgi chodzi o pokazanie jak Jozue pod

przewodem Jhwh, któremu Jozue jak Mojżesz jest we wszystkim wierny zajmuje ziemią Kanaan. Joz 23-24 – dodatek przypomina jeszcze raz, że wszystko zależy od przymierza z Jhwh => sama ziemia bez Ducha, bez Boga niczego jeszcze nie gwarantuje!!! Alternatywą nie jest tu tylko Tora ale Jhwh lub bogowie Kanaanu czyli wytwory ludzkich rąk. By Izrael nie zbłądził trzeba nowego przymierza z Jhwh – Sychem

I. Pierwsza część – zajęcie ziemi Kanaan

- a) 1,2-9 – polecenie zajęcia kraju
 1,11-15 – rozkaz przekroczenia Jordanu
- } 1,1-18

- b) 2 – wysłanie posłańców
 3-5 – przekroczenie Jordanu
 6-8 – zajęcie zachodniego Zajordania (Jerycho 8)
 9-10 – zajęcie Gibeonu
 10,28-43 – walki na południu
 11 – walki na północy
- } 2,1-11,23

- c) 12,1-8 - lista zajętych terenów
 12,9-24 – lista podbitych królów
- } 12,1-24

II. Część druga – podział zajętych terenów pomiędzy pokolenia Izraela

- 13,1-7 – przemowa Jhwh – rozkaz podziału kraju
 13,8-33 – podział wschodniej części
 14,1-19,51 – podział zachodniej części
 20,1-6 – mowa Jhwh i ustanowienie miast ucieczki
 20,7-9 – wypełnienie
- }

21,1-42 – lista miast i ustanowienie miast lewitów }
21,43-45 – potwierdzenie słów Jhwh }

22,1-9 – mowa Jozuego odprawienie pokoleń wschodnich,
budowa ołtarza nad brzegiem Jordanu i inne }
22,10-39 – opowiadani opowiadania o konflikcie z pok.
Zajordania }

III. Trzecia część Księgi Jozuego – 23,1-24,28 – opowiada o mowie
pożegnalnej Jozuego – podwójna przemowa Jozuego zobowiązujące
Izrael do czci Jhwh

23 – mowa Jozuego – zakaz wchodzenia w kontakty i związki z
ludami Kanaanu, zobowiązanie do wierności Jhwh; ustalenie
granic

24,2-15 – przegląd historyczny }
24,16-24 – alternatywa: Jhwh lub inni bogowie } 24
24,25-28 – przymierze Jozuego z Bogiem dla ludu }

IV. Ostatnia wiadomość

24,29-31 – wiadomość o śmierci Jozuego, o jego pogrzebie i
pochowaniu go w Timnat – Serach w górach Efraima –
na północ od góry Gaasz + pochwała Jozuego

24,32-33 – pochowanie kości Józefa w Sychem + nota o Eleazarze
synie Aarona

2) Cztery teorie konkwisty Kanaanu:

1. Konkwista militarna – Albright

Ok. 1200 r. przed Chrystusem – Izraelici zwyciężyli militarnie (obniżenie poziomu kulturalnego zdobytych terenów) ale: problem zdobycia Jerycha – ok. 1300 r. Jerycho już nie istnieje – czas więc się nie zgadza.

2. Albert Alt – koncepcja zasiedlenia Kanaanu przez seminomadów – pokojowe i stopniowe zasiedlanie kolejnych obszarów ziemi – asymilacja z tamtejszymi ludami, rytm biologiczny – przemieszczanie się w zależności od urodzajności obszarów.
3. Rebelia rolników przeciw miastom kananejskim – Mendenhall Gottwald – nie było żadnej wędrówki Izraela przez pustynię – Izraelici byli od zawsze w Kanaanie, nigdy stamtąd nie wywędrowali poza małą grupą która wyruszyła do Egiptu w celu kształcenia – Lewici – by kształcić się w kapłaństwie bo w Egipcie ta funkcja była dominująca. Ta pozostała grupa rolników była niewolnikami miast kananejskich – każde z miast miało własną armię, do utrzymania tych miast wykorzystywano Izraelitów. Byli oni w ucisku – to wzbudziło rebelię i to jest właśnie działanie Jozuego. Tą rebelią kierowali powracający z Egiptu Lewici.
4. Tezy egipskie - Kanaan – już teksty egipskie podają nazwę tego obszaru: Kenneani, Kinnahni, Kinnakhi. Była to ziemia skąd pochodziła purpura (nazwa - Kanaan), Fenicjanie – lud Kanaanu zajmował się wyrobem purpury, więc Izrael nie jest ludem stamtąd się wywodzącym, jest etnicznie ludem napływowym.

3) Autor i powstanie Księgi Jozuego

- A. Alt – przyjmuje podwójne źródło:
 - w 1-12 źródła najstarsze PK (liczne etiologie np. Betel w Rdz tak i tutaj) – Jerycho (8), Aj (7,2), Ebal (8,30)
 - ustalenie stałych granic pokoleń pokazuje, że autorzy musieli działać już w strukturach bardziej zorganizowanych np. epoka

królów lub nawet niewola => wyraźna różnica źródeł w I i II części Księgi.

- J. Wellhausen – dawna teoria, że autorem jest Jozue i cała Księga to uzupełnienie – brakujące ogniwo PK- Hexateuchos
- M. Noth – zasadnicze ogniwo dzieła Dtr. Autorom Dtr działającym w czasie były dostępne liczne dawne przekazy – zwłaszcza etiologie miast i sanktuariów. Ich założenie i pochodzenie, wraz ze zdobyciem przez Izraelitów opisali w I części 1-12. Jest to część bardziej antyczna jeśli chodzi o wykorzystany materiał – jej zakończeniem byłaby historia w Joz 23. Przekazy z roczników o ustalonych granicach znajdujące się w zbiorach (na dworach) królewskich dały podstawę do napisania 13-22 i uzupełnienia Księgi o ten materiał.
- M. Görg – 1-12 – trzy fazy powstawania tekstu:
 - a) przed Dtr
 - b) redakcja Dtr
 - c) komentarz po Dtr

W 13-19 – lista miast zdobytych to dzieło kapłańskie. Ten cały materiał został ostatecznie przeredagowany przez późnego redaktora Dtr i dzieło P. Ta ostatnia faza dzieła dodała jeszcze rozdziały 20-22. Natomiast redaktorzy Dtr odpowiedzialni są za Joz 23 i 24 – najważniejszą część Dtr - księgi z głównymi założeniami języka i teologii Dtr.

4) Czas powstania Księgi Jozuego

- Ostateczny czas powstania Księgi Jozuego przypada na czas niewoli i po niewoli babilońskiej. Wiąże się to z centralnym tematem Joz, którym jest podział Ziemi Obiecanej. Opis takich wydarzeń nie może pochodzić z czasów przez monarchią, gdyż wtedy nie było źródeł świadczących o przejęciu na własność przez Izraelitów wielu miast i ziem. Prawdopodobnie nastąpiło to w czasie stabilizacji za czasów Dawida i

- później po powołaniu specjalnych urzędników notujących wiele historycznych faktów w Kronikach Judy i Izraela.
- W roku 586 gdy nastąpił ostateczny koniec państwa Judy i ostateczna utrata Ziemi Obiecanej powstało pytanie o wartość, stosunek Narodu Wybranego do tej ziemi. W retrospektywie sięgającej do czasów Jozuego zaczęto pojmować znaczenie tej krainy jako dar wynikający z Przymierza z Bogiem zawartego dawno przed wiekami z praojcami. Ten dar został zrealizowany i oddany w ręce Izraela przez osobę Jozuego. Gwarantem jego zachowania była wierność Jhwh (Joz 24). Przyłgnięcie do obcych bóstw stało się powodem utraty tego wielkiego daru. Całą tragedię było widać dopiero w roku 586, gdy to co zdobył i podzielił Jozue utracono. Powodem, tłem napisania czy włączenia Księgi Jozuego było nie tyle wierne ukazanie procesu historycznego zdobywania Kanaanu lecz próba odpowiedzi na pytanie: co zrobić by wrócić i odzyskać swój kraj?
 - Księga Jozuego ma kreślić jego piękną perspektywę, pokazać granice, ziemie jaki należały kiedyś do praojców. Ta Księga miała wzbudzić nadzieję ale i pragnienie, pożądanie jej odzyskania. Miała pokrzepić wątpiących i wlać otuchę. Księga Jozuego podaje jak wrócić: przede wszystkim przestrzegać Tory – warunkiem zdobycia kraju i pomocy Bożej było przestrzeganie Tory (Joz 1,6-9). To się wypełniło ale dalsze losy Izraela również uzależnione były od przestrzegania Tory (Joz 23-24). Tak więc najważniejszą ideą jaką chce przekazać Księga Jozuego jest następująca: do objęcia i panowania Izraela w Ziemi Obiecanej nie jest potrzebny król ale Bóg i Tora: czyli nie polityka, ale moralność, prawo, etyka i religia.

5) Teologia Księgi Jozuego

1. Wojna i przemoc

- W żadnej innej księdze ST nie ma tyle przemocy, krwi, walk, wojen i opisów zniszczenia ludzi, zwierząt i dóbr materialnych. Jest to zgodne z tendencjami i ideologiami Bliskiego Wschodu, gdzie wojny i zdobywanie ważnych oraz słusznych terytoriów wiązano ze świętą wojną (GIHAD) i były prowadzone z polecenia Pana Boga. To Bóg daje polecenie zniszczenia przeciwników, o ile stawiają opór wyniszczyć i kraj spustoszyć => Jerycho (Joz 6), Gibeon (Joz9-10). Izrael w czasach przedmonarchicznych tak właśnie wyobrażał sobie objęcie ziemi Kanaan (trzeba pamiętać, że Księga Jozuego spisywana była w czasie wielkiej niemocy narodu w roku 586 – więc Księga ku pokrzepieniu).
- Jest też bolesne wspomnienie najazdów Asyrii i Babilonii czyli świadectwa jak można ów model wyniszczenia wprowadzić najlepiej w życie.

2. Jhwh – monolatria

- W Księdze Jozuego istnieją liczni obcy bogowie. Przed nimi przestrzega sam główny bohater. Kult tych bóstw w Palestynie jest niezaprzeczalny. Dla Izraela nie ma jednak alternatyw. Obcy bogowie i Jhwh są nie do pogodzenia, nie ma między nimi związku => Izrael ma prawo i obowiązek czcić tylko Jednego Boga – Joz 24,14-15; 24,19
- Służba obcym bogom uznawana jest w Księdze Jozuego za bałwochwalstwo i odstępstwo od Jhwh. Ten grzech jest podstawą wszelkiej katastrofy w Izraelu.

3. Tora i posłuszeństwo Torze

- Jozue jako następca Mojżesza przekazał pokoleniom Torę jako spadek, tradycję i kontynuację
- Postępowanie wg Tory gwarantuje powodzenie (Joz 1,7nn). Izrael ma obowiązek przestrzegania Tory – to jedyne prawo tego ludu i innego nie będzie. Księga Jozuego daje również konkretne przykłady co grozi za nieprzestrzeganie Tory

- opowiadanie o Akanie (Joz 7)
- opowiadanie o budowie ołtarza nad Jordanem (Joz 22)

4. Ziemia Kanaan jako dar Jhwh

- Izrael nie objął ziemi Kanaan z własnej inicjatywy, woli i siły. Jest on darem Jhwh. To Jhwh w kluczowych momentach podboju walczył w imieniu Izraelitów. W zamian za to zobowiązał się Izrael do przestrzegania Tory. Prosta zależność: jeśli lud odpadnie od Tory utraci także ziemię.

5. Inne wnioski teologiczne

- Według przekazu w Księdze Jozuego Izrael nie jest w Kanaanie autochtonicznym narodem, lecz pochodzi z zewnątrz.
- Lud Izraela jest produktem exodusu – wyjścia z Egiptu i wędrówki po pustyni. To były fazy tworzenia się jego tożsamości. Tym samym lud Izraela jest religijnie całkowicie obcym ciałem w Palestynie. Dlatego nie wolno wchodzić mu w żaden ścisły związek z ludami tego kraju. W tym momencie tworzy się fundament etnicznej i religijnej różnicy między Izraelem i wszelkimi ludami, z którymi Izrael wejdzie w kontakt. (Ta sytuacja zmieni się w czasie wygnania, kiedy lud Północnej Monarchii zostanie wchłonięty przez lud Asyrii).
- Rola Księgi Jozuego jest podwójna: z jednej strony pokazuje ona wypełnienie się tego co w PK było obietnicą kraju. Z drugiej strony wskazuje na wielkość daru, która zostanie dopełniona przez historię Dtr w dalszych księgach jako temat utraty tego daru.

Księga Sędziów

A) Wprowadzenie

Należy zauważyć kolejne etapy historii Izraela:

- wyjście – konsolidacja narodu poprzez prawo
- Jozue i konkwista – konsolidacja ziemi
- Sędziowie – uporządkowanie ludu i ziemi – pierwsze zręby administracyjne w celu zachowania narodu i ziemi. Wprowadzenie w życie pierwszego znanego urzędu administracyjnego w Izraelu.

B) Terminologia – nazwa Księgi

- Tytuł Księgi brzmi po hebrajsku šōp^ētîm. W języku greckim κριται. Nazwa pochodzi od hebrajskiego słowa שׁוֹפֵט - šōpēt – sędzia. Termin ten w Księdze Sędziów stosowany jest do dwóch kategorii osób o jak się wydaje o różnym urzędzie jeśli chodzi o sprawowane funkcje. Do tzw. sędziów mniejszych i większych:
 - mniejsi: 10,2; 10,3; 12,8-9; 12,11.13-14
 - więksi: 3,10; 4,4; 12,7; 15,20; 16,31
- Mniejsi lub inaczej mali sędziowie nigdy nie sprawowali tego urzędu w pełnym tego słowa znaczeniu tzn. funkcji arbitrażu czy wydawania orzeczeń sądowych lub też wyzwolicieli a ucisku. Księga Sędziów właściwie nie uściśla ich funkcji – podaje tylko pewne dane biograficzne. Wszystko co możemy twierdzić o ich funkcji to hipotezy.
- Sędziowie więksi mieli prawdopodobnie do spełniania funkcje militarne. Czasem, w jednym konkretnym przypadku Debory dowiadujemy się także o jej funkcji administracyjnej i służbie cywilnej. Bardziej pasuje do sędziów tytuł wybawców (wyzwolicieli) aniżeli sędziów, gdyż ich funkcja fundamentalna polegała na wyzwoleniu. Wybawieniu Izraela z ucisku, jarzma konkretnego wroga czy zagrożenia z zewnątrz.

- O ile o mniejszych sędziach nie mamy zbyt wielu informacji na temat ich funkcji i działalności to o większych sędziach trzeba powiedzieć, że byli „Charyzmatykami” tzn. działali pod wpływem Ducha Bożego (3,10; 6,34; 11,29; 13,25; 14,6; 14,19; 15,14).
- Co do funkcji małych sędziów to najbardziej prawdopodobna propozycja (według J. A. Soggina) mówi o ich funkcji gubernatora ograniczonej do jednego pokolenia a nawet tylko miasta i okolic. Ich zadanie polegało na kontrolowaniu czy lud przestrzega prawa Tory, czyli była to raczej swojego rodzaju władza wykonawcza w administracji, nie prawodawcza, nie ustawodawcza i nie militarna.
- Informacje jakie posiadamy o małych sędziach są raczej zawsze stereotypowe: imię, miejsce zamieszkania, czas trwania władzy, czas śmierci, miejsce pogrzebu.

Zasadnicze rozróżnienie między sędzią mniejszym a większym jest fakt czy wyzwał Izraela z ucisku czy też nie.

C) Chronologia

Agresor:

Kusza – Rizeataim – 8 lat

Moab – 18 lat

Jabin z Hazor – 20 lat

Madianici – 7 lat

Ammonici – 18 lat

Filistyni – 40 lat

Panowanie poszczególnych sędziów:

1. Otniel – 40 lat

2. Ehud – 80 lat

3. Szamgar - ?

4. Debora – 40 lat

Trudności pozostaną gdyż żaden sposób liczenia nie jest prawdopodobnie adekwatny do właściwej chronologii historycznej.

D) Struktura Księgi i przegląd tekstów

- Księgę Sędziów możemy podzielić na trzy zasadnicze części:
 - I. Sdz 1,1-3,6 – wprowadzenie w epokę sędziów
 - II. 3,7-16,31 – historia pojedynczych sędziów
 - III. 17,1-21,25 - pojedyncze epizody historyczne

Charakterystyka poszczególnych części:

Ad. I. Motywy przewodnie:

- odejście od Jahwe
 - gniew Jahwe
 - ucisk ze strony zewnętrznej wroga
 - skarga do Jahwe
 - wzbudzenie - powołanie sędziego
 - ratunek – wyzwolenie
-
- W niektórych fragmentach tej części widać wyraźnie nawiązanie do poprzedniej Księgi , do tematyki zajęcia i podziału ziemi Kanaan. To nawiązanie tworzy swoisty pomost między kolejnymi epokami historii Izraela np. pierwszy fragment – Sdz 1,1-16 nawiązuje wyraźnie do tematu objęcia Kanaanu przez dwanaście pokoleń.
 - Ważnym motywem przyjętym czy kontynuowanym z Księgi Jozuego jest temat tzw. „Negatywnych list posiadłości w Kanaanie”, które obrazują, wyliczają ile jeszcze ziem, krain i poszczególnych miast pozostało Izraelitom do zdobycia (A. Alt) – np. 1,17-36; 3,1-6.

- Ta część wprowadza nas we właściwą epokę sędziów zaznaczając wyraźnie zmianę epoki i ich wejście na scenę historii Izraela – Sdz 2,6-10 po śmierci Jozuego – 2,16-19.
- Wprowadzenie czyli teksty 1,1-3,6 wskazują, kreślą generalny obraz tej Księgi, epoki. Sugerują czytelnikowi schemat, który będzie towarzyszył mu przez kolejne rozdziały Księgi: poprzez kolejne odstępstwa od Prawa, cześć oddawaną innym bogom. Nastąpiło porzucenie Jhwh i właściwej formy wiary i religii. Ten stan rzeczy prowadzi zawsze do ucisku Izraela ze strony wrogów. W tej kryzysowej sytuacji Jhwh powołuje sędziów jako odpowiedź na ich lament. Po śmierci kolejnego sędziego Izrael ponownie odwraca się od Jhwh i kieruje ku obcym bogom. Oprócz tego schematu Księga wspomina dlaczego Jhwh nie wypędził wszystkich ludów do tej pory: na próbę, by zweryfikować wierność Izraela – Sdz 20-23 (jakie to ludy – lista Sdz 3,1-6).

Ad II.

- Ta część Księgi Sędziów traktuje o poszczególnych sędziach. Można w niej wyróżnić dłuższe lub krótsze (nawet śladowe opowiadania) o sędziach większych – wyzwolicielach – moši'a – siedem osób : Ehud, Otniel, Szamgar, Debora i Barak, Gedeon, Jefte, Samson- oraz krótki noty o sędziach mniejszych – Tola, Jair, Ibsan, Elon, Abdon = 12 osób – liczba symboliczna.
- U Szamgara – Sdz 5,6 – właściwie jedno zdanie o wyzwaniu z rąk Filistynów wystarczyło by zakwalifikować go do większych sędziów.
- Szczególne miejsce w historii sędziów zajmuje tekst o **Abimeleku**, który mimo, że pochodził z sędziowskiego rodu, sędzią nie był. Tekst ten opowiada o pierwszej nieudanej próbie

ustanowienia monarchii. **Abimelek** jest jedyną postacią w Sdz 3,7-16,31, której autor Dtr poświęca wiele uwagi, a która sędzią nie jest.

Ad III. (Sdz 17-21)

- Teksty jakie zawiera trzecia część Księgi Sędziów poświęcone są Izraelowi jako wspólnocie czasów między epoką objęcia ziemi Kanaanu a epoką królów. Poruszają one zagadnienia społeczne, religijne i administracyjne w Izraelu tamtej epoki:

- 1) pierwsze opowiadanie jest poświęcone pokoleniu Dana. Utworzeniu sanktuarium przez to pokolenie na północnym krańcu ziemi Kanaan i wytyczeniu nowej granicy – Sdz 17-18
- 2) drugie opowiadanie oddaje stosunki społeczne jakie panowały wśród dwunastu pokoleń Izraela na podstawie narracji o zgwałceniu i zamordowaniu żony pewnego Efraimity. Według niektórych egzegetów to opowiadanie zostało stworzone, dodane, by naświetlić genezę prośby z jaką zwróci się do Samuela o ustanowienie króla. Jest to koniec epoki i mimo interwencji sędziów ciągle każdy czyn to tylko to co słuszne w jego oczach bo nie ma króla w Izraelu – Sdz 17,6; 21,25. Jest to wyraźna prośba o scentralizowanie władzy, która jednak wcale nie spełni pokładanych w niej nadziei.

E) Powstanie Księgi

- Nie ma wątpliwości, że Księga Sędziów tworzona była w kilku etapach. Fakty, które potwierdzają taką teorię są następujące:
 1. Powtórzenie – podwójna wprowadzenie do Księgi – Sdz 1,2-36 i 2,11-23.
 2. Lista małych proroków została rozbita przez dodanie opowiadania o Jefte, który zgodnie z tekstem Sdz 12,7 również początkowo należał do tzw. małych sędziów.

3. Opowiadania o Samsonie zostały, jako legendy ludowe zaadoptowane i uzupełnione przez odpowiednie tytuły o „większych sędziach” aby uzupełnić brakujące ogniwo – 12 sędziów – symboliczna liczba.
 4. Sdz 17-21 dodano prawdopodobnie już w epoce monarchii. Tekst ten jest bardzo rzadkim przykładem pochwały tego systemu politycznego, który w dziele Dtr ma przeważnie negatywną konotację. Te wyżej wymienione elementy skłoniły egzegetów do wysunięcia różnych teorii na powstanie – formowanie się dzisiejszego tekstu Księgi Sędziów.
- Wg **M. Notha** pierwsza wersja Księgi obejmowała tylko tekstu od Sdz 2,6-13,1. Redaktorzy Dtr mieli do dyspozycji listę małych sędziów (10,1-5 i 12,8-15) oraz zbiór historii o różnych bohaterach ludowych. Z tego materiału stworzyli oni fundamentalną część Księgi Sędziów o wyjątkowo anty królewskim charakterze podczas niewoli babilońskiej. Pozostałe części (Samson + dodatek) po niewoli.
 - **W. Richter** – twierdzi, że najstarsza część Księgi sędziów to tzw. Księga Wybawienia – Sdz 3,12-9,55, która powstała ok. IX wieku w Północnej Monarchii. W czasach reformy Jozjasza owa Księga Wybawienia przeszła podwójną redakcję – przepracowanie: po pierwsze dodano najpierw szereg komentarzy o złym postępowaniu Izraelitów: 3,12.14.15; 4,1-3; 6,1.6, o wołaniu do Pana i o względnym spokoju przez pewien okres czasu. Druga redakcja dodała nieco statystyki o latach życia, śmierci czy miejscu pogrzebu sędziego oraz kolejne listy sędziów mniejszych i opowiadania o Samsonie i Jefte. Działo się to po roku 586.
 - **R. Bartelemus** – trzy źródła tworzenia Księgi Sędziów i dwie fazy powstania Księgi:

- 1) Jądro Księgi tworzą tzw. sagi rodowe Sdz 3-9. Te sagi były pierwotnie przekazywane ustnie a potem jako krytyka monarchii spisane w postaci Księgi wybawienia – To jest pierwsza Redakcja.
 - 2) Drugie źródło tworzy historia Jeftego i listy tzw. małych sędziów. Ostatnie źródło to opowiadania ludowe o dziełach Samsona. Wszystkie te teksty ze źródeł II i III zostały połączone z Księgą Wybawienia (IX w.) i zaopatrzone nazwą „Księga Sędziów” przez tzw. drugiego Dtr. (Por. teorię Crossa).
- Nie ma jednak jednomyślności co do powstania Księgi Sędziów ani co do wykorzystania źródeł, ani co do redakcji księgi.

F) Kontekst historyczny

- Autorom Księgi Sędziów chodzi o przedstawienie losów Narodu Wybranego od chwili zajęcia ziemi Kanaan do wstąpienia na tron pierwszego króla Saula. Ten czas w historii Izraela nazywamy epoką sędziów, taką nazwę ustalili dla tego właśnie czasu autorzy Dtr.
Ważny schemat, który charakteryzuje myśl Dtr w tej epoce: odejście od Jhwh – sytuacja kryzysu – krzyk rozpaczony – posłanie sędziego – wybawienie przez sędziego.
- Autorzy Dtr uderzają, poprzez powołanie do życia urzędu sędziego w Izraelu w scentralizowany system rządzenia krajem – odrzucają go.
Taka koncepcja ujmowanie historii Izraela miała wielkie znaczenie w niewoli babilońskiej. Znaczenie dla czytelników tej historii. Była ona wskazówką jaką drogę polityczną, jaki system wybrać po ewentualnym powrocie z niewoli do ojczyzny.
W niewoli powstawało pytanie: czy warto wskrzeszać monarchię skoro ona doprowadziła do utraty ziemi obiecanej, do wygnania? Czy nie lepiej powołać kadencyjnych gubernatorów bez zcentralizowanej władzy, bez dziedziczenia urzędu.

Przesłanie jest więc w Dtr jednoznaczne: po niewoli należy wybrać, znaleźć administratorów na krótki określony czas, którzy podejmą ściśle określony urząd, a odrzucić możliwość dynastii królewskiej. Izrael wykorzysta tę sugestię powierzając władzę po 538 roku kapłanom i po części prorokom. monarchia nie zostanie wskrzeszona!

G) Najważniejsze idee teologiczne

1) Jhwh Panem historii

- Czas sędziów jest przejściową epoką pomiędzy czasem Mojżesza i Jozuego, którzy już nie żyją a czasem monarchii. Daje ona odpowiedź w jaki sposób Izrael bez silnej scentralizowanej władzy może ostać się w Kanaanie. To Jhwh sam, za pośrednictwem ludzi, którzy mają odpowiedniego Ducha prowadzi przez różne koleje losu swój lud. Jhwh sam potrafi odwrócić czas kryzysu swego narodu w czas prosperity i zwycięstwa.

2) Monoteizm Jhwh – właściwie monolatria

- Czasy kryzysu w historii Izraela wywoływane są przez zwrócenie się ku obcym bogom, natomiast pokój i rozwój we wszelkich możliwych wymiarach gdy Izrael ukierunkowany jest tylko na Jhwh. Mamy tu do czynienia z ponownym przesłaniem dla czytelników epoki wygnania i każdej innej epoki: tylko wierność Jhwh gwarantuje wolność tak wewnętrzną jak i zewnętrzną, pokój, rozwój, pomyślność – przez właściwą religię do właściwej polityki, socjologii itd. Już w czasie przed Monarchią odejście od Jhwh powodowało katastrofę a powrót wolność, pokój i radość.

H) Przesłanie

Przedstawione w Księdze Sędziów opowiadania, legendy o wojnach, prześladowaniach i różnych tak wewnętrznych jak i zewnętrznych konfliktów,

choć na pozór może naiwne mają w sobie wielki ładunek teologiczny. Poprzez te historie autor chce nam powiedzieć jedno: tym, którzy w życiu odrzucają bożki (obojętnie jakiego rodzaju jedyny Bóg Jhwh nigdy nie odmawia swej pomocy).

Księgi Samuela 1-2

1. Jedność i nazwa (terminologia) Ksiąg Samuela

- Wiadomo, że początkowo Księgi Samuela stanowiły jedną całość. Widać to do dzisiaj w tekście 1 Sm 28,24 (TM), który wzmiankuje, iż właśnie w tym punkcie Księgi mamy dokładnie połowę tekstu. Drugi znak o tym, że 1-2 Sm tworzyły wcześniej jedną całość znajduje się na końcu Księgi 2Sm – mamy tam notę, która mówi, iż wszystkich wierszy w Księdze Samuela jest 1506.
- Talmud zawsze posługuje się starym nazewnictwem i uznaje 1-2 Sm za jedną Księgę!
- Najstarszy hebrajski manuskrypt, który dzieli jedną Księgę Samuela na znane nam dwie części datowany jest na rok 1448 – napisał go pisarz żydowski **Mosè Ekris**.
- W Biblii Rabińskiej **Felixa Pratensisa** wydanej w Wenecji w roku 1516 1-2Sm podzielona jest na dwie części a jej autor mówi w komentarzu, że w 1 Sm 31,13 „Hebrajczycy rozpoczynają zwykle 2Sm, która normalnie jest dla nich 2 Księgą Królewską”.

Dalej Pratensis zaznacza, że w 1Krl 22,54 rozpoczynają Hebrajczycy 2 Krl, która tak naprawdę jest dla nich 4Krl. Należy powiedzieć również, że Feliks Pratensis określa Księgi 1-2Sm + 1-2Krl jako Księgi Królów a

nie Królewskie jak to się przyjęło w naszej tradycji za sprawą Wulgaty św. Hieronima.

- W tradycji greckiej nasza 1Księga Samuela nazywa się **Βασιλειων α'** „Pierwsza Królewska” – czyli pierwsza ze zbioru, który obejmuje 1-2Sm i 1-2Krl. Taki tytuł odnajdujemy we wszystkich manuskryptach greckich
- Taki tytuł pochodzi prawdopodobnie od Samuela – proroka, kapłana, sędziego – który zajmuje naczelne miejsce zwłaszcza w pierwszych rozdziałach ksiąg. Nazwa ta pozostała także w drugiej księdze, chociaż jego postać wcale w niej nie występuje i nie odgrywa żadnej roli.
- Oczywiście tradycja o tym, że Samuel sam napisał materiał od 1 Sm 1-25,1 czyli do chwili swej śmierci dzisiaj jest powszechnie odrzucana. Taką wersję podają przede wszystkim Talmudy babilońskie zwłaszcza „Baba Batra 146”.

2. Kompozycja 1-2 Sm

- Ramy Księgi wyznaczają dwie pieśni: Hanny (1Sm 2,1-10) oraz dziękczynna pieśń Dawida (2Sm 22,1-5 = Ps 18). Wyznaczają one bieg historii od narodzin ostatniego sędziego Samuela, który ustanawia monarchię w Izraelu, poprzez historię pierwszego króla aż do jego śmierci oraz prowadzi historię monarchii Dawida prawie do momentu jego śmierci.
- O ile chodzi o strukturę to można ją podzielić na cztery części:
 - I. Opowiadanie o Samuele i Saulu – 1Sm 1-15
 - II. Historia o wstąpieniu Dawida na tron – 1 Sm 16 - 2 Sm 5,7-8
 - III. Historia panowania Dawida – 2 Sm 6.9-20
 - IV. Dodatki różne zwane apendyksem (dodatek) – powtórka wydarzeń wcześniejszych – 2Sm 21-24

- Pierwsze trzy części tworzą logiczną całość z chronologicznym następstwem faktów i wydarzeń. Trudność stwarza ostatnia część zwana apendyksem. Składają się na nią różne opowiadania nie mające z sobą specjalnego związku chociaż niektórzy badacze wskazują na koncentryczną budowę apendyksu:

A – zemsta Gibeonitów nad synami Saula (21,1-4)

B – lista bohaterów Dawida (21,15-22)

C – pieśń Dawida (22 = Ps 18) + ostatnie słowo Dawida 23,1-7

B' – kolejna lista bohaterów (23,8-39)

A' – epizod ze spisem powszechnym (24)

3. Powstanie Ksiąg Samuela

- Wiele czynników wskazuje na dość długi okres powstawania Ksiąg Samuela:
 - a) istnienie literackich źródeł, które pochodzą jeszcze z czasów przed redakcją Dtr:
 - Historia Arki Przymierza – 1 Sm 4,1-7 + 2 Sm 6
 - Historia objęcia tronu przez Saula – 1 Sm 8-11
 - Historia objęcia tronu przez Dawida – 1 Sm 16-2 Sm 5,7-8
 - b) przyjazne monarchii opisy o powstaniu królestwa Saula (1 Sm 9,1-10,16; 11) – kolidują one z wrogimi monarchii opisami w 1 Sm 8; 10,17-27; 12
 - c) powtórzenia:
 - odrzucenie Saula,
1 Sm 13,7-14
1 Sm 15

- powtórzenie wprowadzeniu Dawida na dwór Saula:
1 Sm 16,14-23
1 Sm 17,55-58
- Dawid chroni się na dworze Akisza z Gad:
1 Sm 21,11-16
1 Sm 27,1-7
- dwa opowiadania o oszczędzeniu życia Saula przez Dawida
1 Sm 24
1 Sm 26

d) ukazanie Samuela w różnych rolach

- jako kapłana w Szilo – 1 Sm 1,1-4,1
- jako widzącego w kraju Suf – 1 Sm 9,5
- jako prorok w Rama – 1 Sm 9,9
- jako ostatni sędzia i ten który ustanawia królów
– 1 Sm 7,2-8,22 + 10,17-27

- Koncepcje powstania:

- 1) **M. Noth** – ponieważ w 1-2 Sm znajduje się bardzo wiele antycznego materiału uważał on, że najważniejsze prace nad kompozycją dzisiejszej formy 1-2 Sm dokonane zostały przed powstaniem redakcji Dtr. Dopiero w czasie niewoli babilońskiej redaktor Dtr G dokonał niewielkich korekt i poprawek.
- 2) **W. Dietrich** – podzielił źródła użyte w 1-2 Sm na trzy części: tzw. „Księgę o historii proroków”; „Księgę o objęciu tronu przez Saula”; „Księgę o wstąpieniu na tron Dawida”. Całościowe zestawienie tych trzech ksiąg został przeprowadzony przez Dtr G (H) we wczesnym czasie niewoli – w pierwszych latach niewoli. Kolejno dodano

krytyczne elementy dotyczące monarchii np. 1Sm 8. Było to dziełem Dtr P, bowiem prorocy stopniowo odwracają się od królów i monarchii na kartach 1-2Sm. Ostateczne dodatki odrzucające całkowicie monarchię zostały dołączone przez redaktora Dtr N – np. wszystkie dodatki mówiące o krytyce króla przez proroka.

4. Kontekst historyczny

- Twórcy Ksiąg Samuela poszukiwani byli w kręgach jerozolimskich kapłanów, czy urzędników dworskich.
- Sugeruje to nacisk kładziony na prawdę o jednym wybranym miejscu przez Jhwh w Jerozolimie.
- Początek formowania się ostatecznych dzisiaj Ksiąg 1-2 Sm należy przesunąć na czas tuż po upadku monarchii. W swej ostatecznej formie, znanej nam dzisiaj Księgi Samuela są produktem z czasów niewoli i po niewoli babilońskiej. Celem Ksiąg jest ukazanie genezy powstania monarchii Judy i Izraela. Temat ten po deportacji króla Jojakina w roku 597 przez Nabuchodonozora (2Krl 24,15) był bardzo wrażliwy i jednocześnie palący i popularny. Księgi Samuela pozwalają częściowo rozpoznać, że utworzenie monarchii było niezgodne z wolą Jhwh (1Sm 8;13;15), (Drugą część znajdujemy w 1-2 Krl)
- Przesłanie 1-2Sm miało na celu zaznaczenie iż bez udziału Jhwh, bez Jego błogosławieństwa ponowna próba odtworzenia monarchii po niewoli nie da szczęści Narodowi Wybranemu.

5. Najważniejsze tematy teologiczne

a) Idea Boga

- podstawowym tematem teologicznym 1-2 Sm jest sam Bóg Jhwh. Jest to Bóg Stworzyciel i Władca wszechświata (1 Sm 2,8; 12,17-18).

Miejszem gdzie można go czcić właściwie i w sposób pełny i godny jest ziemia obiecana – Kanaan. Bóg – Jhwh okazuje również wszechmoc i większą siłę wobec narodów ościennych. Siłę Jhwh reprezentuje przede wszystkim Arka Przymierza przed którą obcy bogowie oddają pokłon (1Sm 5,2-6).

- Bóg jest Bogiem kładącym ale nie bez opamiętania. Jeśli Naród Wybrany okaże skruchę, chęć do nawrócenia, jeśli chce pokutować to Jhwh wybawia Izraela z ucisku (1Sm 7,3). Pokuta poprzez post, wylewanie wody, ofiary poruszają miłosierdzie Boga: „wpadnijmy raczej..” (2Sm 24,14).
- Istnieją jednak winy, które nie będą odpuszczone np. wina Helego czy wina Saula. Dzieje się to dlatego, że wezwanie do nawrócenia zostaje zignorowane.

b) Mesjański król i Mesjasz – **māšiah** – pomazaniec

- Król tj. pomazaniec Boży od chwili namaszczenia a potem od chwili narodzenia (w wypadku dynastii) pozostawał zawsze w intymnym kontakcie z Bogiem (lub bóstwem). Można powiedzieć, że uważano go za adoptowane dziecko Boga. Istniało przekonanie, że dobrobyt kraju, pokój wewnętrzny i zewnętrzny zależały od kontaktu króla z bóstwem. Taki fundament miał również ustrój monarchiczny w Izraelu.
- Chociaż król w Izraelu nigdy nie został wyniesiony do roli faktycznego syna Jhwh (tak jak w Egipcie czy w Rzymie to są teksty, które mówią o jego przybranym synostwie Bożym („*Tyś moim synem, Jam dziś ciebie zrodził*” Ps 110). Król zawsze wykonuje wolę Jhwh.
- Wzorem sług Bożych – pomazańców- królów był Dawid. Księgi 1-2Sm są w dużej mierze Jemu poświęcone. To Dawid odniósł ostateczne zwycięstwo nad Filistynami, to on odnowił kult przez sprowadzenie Arki do Jerozolimy i stworzenie centralnego ośrodka kultu (2Sm 6). Był

człowiekiem, który grzeszył, ale był otwarty na pouczenia proroków i okazywał skruchę (2Sm 12,15-25; 23,13-17). Stąd został przyrównany do opoki Izraela. *„Kto sprawiedliwie rządzi człowiekiem, kto rządzi w bojaźni bożej, jest jak światło poranka co zrasza po deszczu ruń ziemi”* (2Sm 23,2-4). To właśnie **otwarta postawa wobec Jhwh** spowodowała, że Bóg z nim i tylko z nim zawarł przymierze. Było to wieczne przymierze między domem Dawida a Jhwh (2Sm 7,12-16; 23,5). To przymierze będzie wieczne i oparte o potomka, któremu Bóg nie cofnie swej życzliwości na wieki.

- Nadzieja mesjańska, czyli nadzieja wiecznego wybawienia istniała w Izraelu od bardzo dawna np. Rdz 3,15. Nie była ona sprecyzowana w czasie. Zapowiada ona jednak zwycięstwo i wybawienie rodzaju ludzkiego z potęgi grzechu i zła (obietnice mesjańskie dawał Bóg Abrahamowi – Rdz 18,18. Jakubowi Bóg przepowiada, że Mesjasz – założyciel nowego królestwa wywodzić się będzie z Judy (Rdz 49,10). Proroctwa te uzupełnia proroctwo Natana (2Sm 7), które dotyczy wiecznotrwałego królestwa, które będą utrwalac królowie Judy – potomkowie Dawida (1Krn 8,25-26; 9,4-5; 1Krn 22,10; Iz 7,14-15; 9,6; 11; Jer 17,25; 22,4; 33,15-16). Po niewoli babilońskiej nadzieje mesjańskie zostały przeniesiona na osobę Zorobabela (potomka Dawida – Ag 2,21-22). W czasach dynastii Hasmonejskiej nadzieje mesjańskie zostały na pewien czas utajnione z oczywistych powodów (nie pochodzili z rodu Dawida i pokolenia Judy), ale odżyje krótko po niej w tekstach apokryficznych (Ps Salomona 17.1.21). Łączono je jednak z ostatnim powstańcem Izraela Bar Kochbą – chociaż nie był z rodu Dawida.
- Rolę Dawida w spełnieniu nadziei mesjańskich podkreśla Nowy Testament, widzi w Chrystusie potomka Dawida i osobę, która w pełni realizuje obietnice.

- Od pierwszych kart Ewangelii podkreślają powiązanie Chrystusa z Dawidem. Tu szczególnie rodowód Chrystusa (Mt 1,1; Syn Dawida: Mt 9,27; 12,23; 15,22; 20,30; 21,9.15; Mk 10,47-48; Łk 18,38-39). „*Bóg da mu tron jego ojca Dawida*” (Łk 1,32).
- Chrystus głosił królestwo Boże wolne od cech królestwa ziemskiego. Nie dałoby się ono jednak zrozumieć bez odniesienia do jedyne akceptowanego królestwa przez Jhwh – do królestwa Dawida. W pismach Piotra, Pawła i Jakuba znajdujemy również stwierdzenia o wypełnieniu się obietnic mesjańskich (2Tm 2,8.11). Wjazd Jezusa do Jerozolimy porównywany jest do wjazdu Dawida po zwycięstwie nad Filistynami (Mk 11,10).
- Jezus przedstawiany jest jako ucieleśnienie obietnic związanych z osobą Dawida. Dla Kościoła Chrystusowego Jezus Chrystus jest ostatnim ogniwem łańcucha dynastii, której początkiem był Dawid. 1-2 Sm napisane i zredagowane ostatecznie po niewoli babilońskiej przeniosły nadzieję na króla, którego powołał sam Jhwh, króla mesjasza, wybawiciela. Ten król musi pochodzić z rodu Dawida a jego królestwo nie ma i nie będzie miało końca (2Sm 7).

6. Znaczenie Ksiąg Samuela

- Księgi Samuela ukazują koncepcję zjednoczonej Dawidowo – Salomonowej monarchii jako silnego mocarstwa. Pokazują ona jednocześnie niemoc władzy Saula i zwiększające się znaczenie Dawida i dawidowych popleczników. Wraz z Dawidem wzrasta znaczenie Jerozolimy - po raz pierwszy w historii, która trwa do dzisiaj. Są oceniane i krytykowane przez proroków. Wszystko co najważniejsze w 1-2 Sm, a więc ustanowienie królestwa, obietnice mesjańskie pochodzą z ust prorockich => stąd dwie linie oceny monarchii: ta z **punktu widzenia samych królów pozytywna** i ta z **punktu widzenia proroków – negatywna** wobec monarchii. Przede wszystkim jedna

mesjanizm Ksiąg Samuela czyni te Księgi ciągle aktualnymi dla chrześcijan. Głównie osoba Dawida – głównego bohatera 1-2 Sm jest jednym z fundamentów naszej wiary, bowiem to ta osoba wyjaśnia w dużej mierze tajemnice Jezusa Chrystusa.

1-2 Księga Królewska

A) Nazwa Ksiąg

- Pierwotna nazwa tych Ksiąg, które znamy jako 1-2 Księgę Królewską w manuskryptach hebrajskich określana jest jako jedna Księga królów tzn. **sēfer m^lakîm**. Podobny termin stosuje Wulgata.
- Nazwa wywodzi się od epoki, która jest przedmiotem zainteresowania 1-2 Krl. Chodzi tu o epokę rozciągającą się do ostatnich dni życia króla Dawida, aż po wygnanie mieszkańców Judy z Jerozolimy do Babilonu.
- W wersji greckiej LXX tytuł 1-2 Krl to „Księga Królestw”. W odróżnieniu od wersji hebrajskiej i łacińskiej grecka nazwa nawiązuje bardziej do instytucji. TM i Wulgata nawiązują bardziej do osób sprawujących władzę (LXX wprowadza nazwę 1-2 Sm i 1-2 Krl jako 1-4 Królestw).

B) Problem jedności Ksiąg 1-2 Krl

- Wersja posiadamy w przekładach, czyli podział na dwie części wywodzi się od LXX, która potem wpłynęła na tłumaczenia łacińskie: Wulgata i Tzw. Vetus Latina
- Świadectwem przemawiającym a wcześniejsza jednością 1-2 Krl jest przede wszystkim opis panowania króla Ochozjasza (1 Krl 22,52-54 + 2 Krl 1,1-18) => od początku widać, że autor dokonał sztucznego zabiegu, który nie ma nic wspólnego z przemyślaną kompozycją.

C) Struktura Księgi:

- Podobnie do wszystkich ksiąg historycznych 1-2 Krl nie jest skomplikowana. Pozwala się dzielić na trzy zasadnicze części:
 - I. Królestwo Salomona (1Krl 1-11)
 - II. Historia podzielonych monarchii (1Krl 12-2Krl 17)
 - III. Historia Królestwa Judy (2Krl 18-25)
- Charakterystycznym elementem 1-2Krl jest stereotypowa formuła przedstawiania poszczególnych monarchów Judy i Izraela. Polega ona na krótkiej prezentacji w postaci zwięzłego opowiadania indywidualnych czynów poszczególnych królów ujętych w ramy czasowe i ubogacone o istotne wiadomości rodzinno – biograficzne. Są to formuły wprowadzające i końcowe.
- W przypadku Salomona posiadamy tylko formułę zakończenia – 1Krl 11,41-43. Brakuje również właściwej formuły wprowadzającej dla Jeroboama I (1Krl 12,1-14,20) + Jehu (2Krl 9,1-10,36)
- Możliwe, że w tych trzech przypadkach autor 1-2 Krl uznał, że wystarczająco dużo materiału zawarł o tych postaciach na kartach 1-2Krl.
- Poza tym formuły końcowe nie odnoszą się do ostatnich królów, których dotknęła deportacja: Ozeasz – 2Krl 17,4 + Jojakin 2Krl 25,30. szczególny jest również przykład królowej Atalii – 2Krl 11,1-20. W jej przypadku również brak formuły końcowej by pokazać, zaakcentować w ten sposób jej odrzucenie i brak przynależności do dynastii Dawidowej – królowa pogańska.
- **Elementy składowe formuł:**

Królowie Judy	Królowie Izraela
<p>Wprowadzenie</p> <ul style="list-style-type: none"> - synchroniczna datacja - wiek, w którym król objął tron - czas trwania rządów - imię matki króla - ocena religijna <p>Zakończenie</p> <ul style="list-style-type: none"> - źródło wiadomości o osobie króla - informacja o śmierci - miejsce pogrzebu - imię następcy 	<p>Wprowadzenie</p> <ul style="list-style-type: none"> - synchroniczna datacja (kto w Judzie w tym czasie) - czas trwania rządów - znaczenie religijne (grzech Jeroboama) <p>Zakończenie</p> <ul style="list-style-type: none"> - źródło wiadomości o osobie króla - informacja o śmierci króla - imię następcy

- Drugi element charakterystyczny Ksiąg Królewskich to prezentacja proroków i ich osobowości:

- a) Achiasz z Szilo (1Krl 11,29-39; 14,1-20)
- b) Micheasz syn Jimli (1Krl 22,5-28)
- c) Eliasz (1Krl 17-19; 21 + 2Krl 1,1-2,18)
- d) Elizeusz (1Krl 19,19-21 + 2Krl 2-9; 13,14-21)
- e) Izajasz (2Krl 18-20 = Iz 36-38)

Prorocy przedstawiani są jako posłańcy – krytycy Jhwh, którzy przepowiadają przede wszystkim nieuchronną zagładę obu monarchii. Ich wystąpienia mają również charakter stereotypowych, opowiadań: 1 Krl 14,7-11 => 15,29; 16,1-4 => 11; 21,17-24

2 Krl 9,6-10 => 9,25-37; 21,10-16; 24,1-4

Wspólne elementy są następujące:

- a) formuła posłania (słowo Jhwh skierowane do proroka)
- b) potwierdzenie (znak)
- c) ostrzeżenie
- d) wypełnienie

Zadaniem proroków jest ukazanie oddziaływania Żywego Słowa w historii Narodu wybranego. Prorok i jego słowo to teologia historii, zaznaczenie obecności Boga Jhwh w narodzie (von Rad).

D) Treść (przegląd treści)

I. 1 Krl 1,1-11,43

- Ta część rozpoczyna się opisem wewnętrznego niepokoju w końcowych dniach życia Dawida, który ma kłopoty z wyznaczeniem następcy oraz konflikt między Adoniaszem a Salomonem jako kontrkandydatem. Walka o tron kończy się zwycięstwem Salomona i zmianą na urządzie arcykapłana – Sadok za Abitara (1 Krl 1,1-2,46)
- Dalsza treść I części 1-2 Krl zajmuje się przebiegiem kariery królewskiej Salomona (małżeństwa, zarząd krajem, budowa świątyni – 1 Krl 6-8). Mądrość i roztropność Salomona podkreśla przede wszystkim 1Krl 10. Zwrot historii: czyli obce kobiety oraz kult obcych bogów a tym samym zerwanie przymierza zaznacza autor w 1 Krl 11, który to rozdział kończy I część 1-2 Krl.

II. 1 Krl 2,1-2 Krl 17,41

- Tematem tej części są dzieje podzielonych królestw od czasów Jeroboama I ok. 931 roku przed Chrystusem aż do upadku Samarii czyli Północnego Królestwa w roku 721

- Przedstawienie dziejów ma charakter synchroniczny tzn. panujący w tym samym czasie królowie Judy i Izraela są przedstawiani na przemian. Szczególnie ta część poświęcona jest omówieniu – przedstawieniu antagonizmu między królami i prorokami. Przede wszystkim Eliaasz i Elizeusz pokazują otwartą walkę przeciw królom oraz ich urząd zwiastunów nawrócenia, pokuty i Bożego sądu.

III. 2 Krl 18,1-25,30

- Opisuje historię królestwa Judy od początku panowania Ezechiasza, aż do upadku Judy wywołanego najazdem Babilończyków w 586 roku przed Chrystusem. Dominujący w tej części jest schemat reformy i antyreformy oraz postaci, które są za te wydarzenia odpowiedzialne: reformatorzy Ezechiasz i Jozjasz (2 Krl 18,1-8 + 2 Krl 22-23), antyreformatorzy: Ahaz (2Krl 16); Manasses (2 Krl 21, 1-18) i Amon (2 Krl 21,19-30)

E) Powstanie Ksiąg Królewskich

- Kilka czynników – elementów literackich wskazuje na szereg ingerencji redaktorskich w powstanie dzisiejszej wersji 1-2 Krl
 - a) charakterystyczne początkowe i końcowe formuły królewskie od Roboama do Jojakina i od Abiasza do Ozeasza dla Izraela
 - b) negatywna i krótka ocena ostatnich czterech królów Judy: 23,32.37 + 24,9.10 (Joachaz, Jojakina, Jechoniasz i Sadecjasz) w przeciwieństwie do poprzednich ocen królów judzkich dłuższych i bardziej optymistycznych
 - c) Księgi Królewskie od początku wskazują na trzy podstawowe źródła użyte podczas redagowania Księgi istniejące na długo przed ostateczną redakcją 1-2 Krl jaką znamy w dzisiejszej naszej wersji są

to: Księga Słów (dziejów) Salomona: **Sefer dibrē Š^elōmō** (1 Krl 11,40), Księga Kronik Królów Izraela: **Sefer dibrē hajjāmīm Israel** (1 Krl 14,19-15,26.31) oraz Księgę Królów Judy: **Sefer dibrē hajjāmīm J^ehudah** (1 Krl 14,29; 12 Krl 24,5)

d) Opowiadania prorockie komponowane jak wcześniej widzieliśmy według pewnego konkretnego schematu zdradzają tym samym rękę nowego autora, który stworzył je niezależnie od pozostałych warstw materiału 1-2 Krl. W późniejszej fazie zostały one dołączone do całości dzieła

- Najważniejsze hipotezy dotyczące powstania 1-2 Krl

1) **M. Noth**: 1-2 Krl to tzw. etiologia upadku świątyni i państwowości Judy i Izraela. Księgi te były pomyślane nie tylko jako historia Południowej i Północnej Monarchii ale jako historia zerwania przymierza z Jhwh, która stała się przyczyną ostatecznej klęski obu królestw. Wg Notha głównym kompozytorem dzieła 1-2 Krl jest Dtr G już w czasie niewoli babilońskiej, który skomponował z różnorodnego materiału logiczną całość.

2) **A. Jepsen**: wyróżnił w 1-2 Krl dwa źródła:

I. źródło to synchroniczna kronika przedstawiająca historię narodu wybranego pod rządami królów od Dawida po Ezechiasza 1 Krl 1,1-2 Krl 18,1

II. drugie źródło to roczniki, które zawierają statystyczne i historyczne potwierdzone dane z tego samego czasu co Księgi kronik czyli od Dawida, a właściwie od Salomona do Ezechiasza. Wg Jepsena te dwa źródła zostały połączone ok.

roku 580 w jedno dzieło. Później już w niewoli ok. 550 – Dtr P dołączył jeszcze tzw. opowiadania prorockie do całości dzieła

- 3) **F. M. Cross**: wyróżnia również dwa źródła 1-2 Krl. Tzw. Dtr I, który odpowiedzialny jest za skomponowanie całości dzieła od Dawida aż do Jozjasza. Czyli od 1 Krl 1,1 do 2 Krl 25,21. Tzw. Dtr II dołączył do 1-2 Krl opisy wydarzeń, które ostatecznie przyczyniły się do upadku Judy czy fakty jakie miały miejsce od chwili śmierci Jozjasza do momentu ułaskawienia Jojakina (2 Krl 25,27-30).

F) Kontekst historyczny 1-2 Krl

- Za autora 1-2 Krl należy uznać podobnie jak w przypadku innych ksiąg dzieła Dtr czyli Pwt; Joz; Sdz; 1-2 Sm, jerozolimskiego urzędnika dworskiego lub przedstawiciela klasy kapłańskiej z kręgu Chilkiasza lub jego poprzedników, którzy są odpowiedzialni za treść historyczną i teologiczną 1-2 Krl. Ponieważ fundamentem teologicznym była dla nich Księga Powtórzonego Prawa czyli Deuteronomium stąd cała ta redakcja otrzymała nazwę Deuteronomicznej.

Skorzystali oni w komponowaniu swego dzieła z materiału jaki był dostępny w ówczesnej epoce w postaci przed-deuteronomicznych roczników królewskich, w których dokładnie opisywano najważniejsze fakty historyczne: religijne, społeczne, militarne. Te roczniki rozciągają się w swoich opisach od czasów Salomona, aż do uwolnienia króla Jojakina. Naturalnie ten źródłowy materiał został dokładnie przez redaktorów Dtr wyselekcjonowany i oceniony co do przydatności dzieła 1-2 Krl, które ma charakter nie tylko historyczny ale i teologiczny przede wszystkim.

- Jeśli chodzi o ostateczną datę powstania, to należy przyjąć z całą pewnością, że dzieło Dtr nie powstało przed 561 rokiem, czyli przed

uwolnieniem króla Jojakina w Babilonii. Trudno też określić jak długo trwały prace nad Księgą 1-2 Królewską po niewoli babilońskiej zanim przyjęły ostatecznie dzisiejszy kształt. W każdym razie 1-2 Krl w formie, którą posiadamy to owoc pracy redaktorów przed i po niewoli babilońskiej.

- Księgi Królewskie przedstawiają przede wszystkim problematykę utraty świątyni i państwowości. W obliczu tych katastrof powstało pytanie o przyczyny tychże strat oraz dalszą możliwość życia na wygnaniu i po ewentualnym powrocie => Pwt 29,23!

- Materiały historyczne pozabiblijne:

1) **Teksty z Karnak (926-910)**

- mówi o inwazji Sziszaka I w Judzie – faraon prowadzi Judę za rękę, z nią postacie obrazujące judzkie miasta => tekst wątpliwy, nie ma w tym tekście nic o Jerozolimie

2) **Inskrypcje Salmanassara III (854-853)**

- wzmianki o Achabie – 2000 rydwanów, 10 000 piechoty w bitwie pod Karkar 854-853
- tekst nie mówi o śmierci Achaba ale trzeba przypuszczać, że Achab zginął w bitwie pod Karkar
- opis bitwy pod Karkar przypomina opis biblijny wojny Achaba, Jozafata Judzkiego przeciw Syrii – bitwa pod Ramot w Gileadzie (1Krl 20 i 22) – tekst mało mówi o Achabie, mówi częściej o „królu Izraela”
- według uczonych 1Krl 20 i 22 mówią raczej o epoce późniejszej o Ochozjaszu i Joaszu Izraelskim (820-803) i ich kampanii przeciw Damaszkowi
- odniesienie 1 Krl 20 i 22 mówiąc o Achabie chcą pokazać jego śmierć jako realizację zapowiedzi prorockiej Eliasza – Achab

miał umrzeć tam gdzie umarł Nabot – Nabot umarł w Izrael a Achab w Samarii – niezgodność

3) Stele Meszy z Moabu

- 1,10m wysoka i 0,60 cm szeroka
- sprzedawana w kawałkach przez Beduinów uratowana w 1868 w Jordanii przez archeologa Clermont – Ganneau w Luwrze
- opisuje faktu z lat 852-842
- spisana w sanktuariach Kemosza w Moabie z okazji zwycięstw Moabu przeciw nieprzyjaciołom
- wspomina króla Omriego i jego syna (Achab), który uciskał Moab, ale został pokonany
- Mesza jest znany w Biblii – jego rebelia przeciw Achabowi – musiał płacić trybut Izraelowi (2 Krl 1,1- (ten tekst mówi bardzo ogólnie o buncie Moabitów nie wymieniając Meszy); **3,4-5**)
- Syn Achaba Ochozjasz najechał na Moab i ukarał Meszę nowym trybutem za bunt (2Krl 3)
- Imię syna Omriego to nie koniecznie Achab lecz Ochozjasz lub Joram

4) Stele z Dan

- mówią o Azaelu, królu Damaszku, który miałby zabić Jorama króla Judy i Ochozjasza Judzkiego
- stela jest niekompletna i po aramejsku
- Biblia mówi również o kampanii Azaela przeciw Izraelowi (2 Krl 8,28)
- Tekst z Dan nie zgadza się z Biblią bo to nie Azael zabił Jorama i Ochozjasza

G) Teologia 1-2 Królewskich

1) **Monoteizm**

- Redaktor Dtr, który jest prawdopodobnie najważniejszym twórcą, jest na drodze uformowania silnego i trwałego monoteizmu, ale jest to ciągle w 1-2Krl wartość nietrwała i nie uformowana w 100%. Obok króla Dawida właściwie tylko dwóch innych władców: Ezechiasz i Jozjasz spełniają wymagania kryteriów Deuteronomisty co do monoteizmu. Każdorazowo powtarzany schemat religijnej oceny królów pod kątem prawa i religijności zaciemnia prawdziwy obraz historii Izraela zawarty w 1-2Krl. Dlatego Księgi te należy traktować przede wszystkim jako podręcznik teologii a nie historii.

2) **Kult, jego czystość kultu i jedność**

- Według myśli zawartej w 1-2Krl najważniejsza sprawa dla króla jest zachowanie kultu od wpływów elementów nie-jahwistycznych. Przenosząc myśli znane z 1-2Sm, autor 1-2Krl nadal kieruje się zasadą centralizacji i wyłączności kultu w Jerozolimie (1Krl 6-8; 1Krl 12-13), a dokładnie w świątyni jerozolimskiej 1Krl 11 + 2 Krl 23. Kulty w innych ośrodkach: Betel + Dan = wyżyny są surowo zabronione. Ponieważ Jerozolima jest jedynym prawowiernym ośrodkiem kultu dlatego królowie Izraela z góry skazani są na porażkę i na negatywną ocenę. Próba naprawy błędów w zakresie kultu są wielkie reformy religijne, które mimo prób nie zostały dobrze przyjęte – to jeszcze jeden wielki temat teologiczny 1-2Krl – reformy i antyreformy religijne.

3) **Teologia historii**

- Wbrew woli Jhwh, obok niego czczone były bóstwa, które znamy z imienia: **Baal, Asztarte, Kemosz, Milkom**. Na północy całą historię autor Dtr uzależnia od grzechu Jeroboama. Mimo wierności tacy królowie jak: Dawid, Ezechiasz czy Jozjasz nie byli w stanie uchronić,

odwrócić zagłady państwowości. Mimo to w myśl proroctwa zawartego już w 2Sm 7 oraz wydarzenia związanego z ułaskawieniem Jojakina (2Krl 25,27-30) autor Dtr z dynastią Dawida połączył elementy nadziei na odrodzenie.

4) Rola proroków

- Prorocy w 1-2 Krl mają zasadniczo do spełnienia tylko jedną rolę: są posłani jako ci, którzy mają ciągle upominać i przestrzegać lud Izraela przed zerwaniem przymierza z Jhwh. Posiadają na potwierdzenie swoich słów zdolności czynienia cudownych i symbolicznych znaków. Służą ona przede wszystkim zapowiedzi upadku Królestwa tak Północnego jak i Południowego np. 1Krl 13 + 1Krl 20,8-11 (Izajasz + Ezechiasz). Jednak mimo pouczeń proroków i podejmowanej pokuty królów ich akty ekspiacyjne za namową proroków nie mogły cofnąć kary i tragedii obu monarchii.
- Interwencje proroków wyznaczają najważniejsze momenty panowania. Ich słowa ukierunkowują wydarzenia oraz zachowania królów i ludu Bożego według porządku wyznaczonego przez prawo Boże. W momentach najwyższego napięcia politycznego i religijnego nadają taki sens wydarzeniom jakiego wymaga przymierze z Jhwh np. interwencja proroka Natana (1Krl 1,11-48) potwierdza wybór Salomona w czasie, w którym zagrożony był wewnętrzny porządek w kraju i sukcesja dynastii dawidowej. Działalność Achiasza konstituuje monarchię na północy, podział królestwa oraz upadek Izraela. Szemajasz zapobiega wojnie bratobójczej (1Krl 12,22-24). Eliasz zapobiega całkowitej apostazji na rzecz religii Baala.
- Działalność proroków ma też wymiar ponad czasowy. Życie Eliasza stało się dla Autora Dtr symbolem walki, do której jest powołany Izrael, a jego ucieczka z Ziemi Obiecanej przed królową Izebel jest symbolem,

obrazem losu jaki gotuje sobie Izrael buntując się przeciw słowu Bożemu (2Krl 17,13). Mimo oporu króla i królowej oraz znacznej części Narodu Wybranego Bóg zachowa dla siebie resztę – 7 000 tyś. – symboliczną i nieokreśloną właściwie liczbę wybranych, którzy nie ugięli swych kolan przed Baalem i których usta nie całowały go (1Krl 19,18). To słowo prorockie ma ich podtrzymać w wierności, a narodowi przyniesie owoc odnowy.

- Pośród zniszczeń, wygnania i niewoli zrodzi się nowy lud Boży, na którego czele stanie bliżej nie określona postać potomka dawidowego. Dlatego dzieje królów nie zakończą się zapowiedziami i faktycznym odrzuceniem Judy. Już wydarzenia z ułaskawieniem króla Jojakina przez króla Babilonii Ewil – Merdoka (2 Krl 25,28) da nadzieję i jest zapowiedzią przyszłych mesjańskich wydarzeń => reszta powróci – zasadniczy temat.

H) Znaczenie Ksiąg Królewskich

- Nowy Testament przede wszystkim nawiązuje do przesłania tych Ksiąg
 - świątynia Salomona, mądrość Salomona (królowa z południa - lilie) – Mt 6,28-29 „Tu jest coś więcej niż Salomon” – Mt 12,42
 - Mesjasz jest większy od Dawida i nie jest jego synem: „rzekł Pan do Pana mego...” – Mt 22,42-45.
 - porównanie działalności Jezusa do działalności Eliasza i Elizeusza: „wiele wdów było w czasie Eliasza i wielu trędowatych...” – to poganie, którzy przyjęli wiarę poza Izraelem (Łk 4,25-27)wybrani przez łaskę – to jak reszta Eliasza , nie doznali łaski przez zatwardziałość - Izrael – Rz 11,2-7.

1-2 Księga Kronik

A) Nazwa Księgi

- Kroniki to dosłowne tłumaczenie hebrajskiego terminu „**dibrê hajjāmîm**” tzn. „wydarzenia z dni, z czasów”
- W języku greckim czyli wg LXX nazwa 1-2Krn brzmi Παραλειπομενων czyli to co dodane, to co uzupełnione, to co naniesione (do 1-2Krl + 1-2Sm)
- W rzeczywistości wraz z Księgami Ezdrasza i Nehemiasza 1-2 Krn tworzą odrębne i specyficzne dzieło historyczne,. W żadnym przypadku nie stanowią uzupełnień do 1-2Sm i 1-2Krl. Jedynie obficie korzystają z materiału zebranego w księgach tzw. proroków wcześniejszych. Można traktować je jako paralelne dzieło do 1-2 Sm i 1-2Krl
- Obecnie używany przez nas tytuł (tradycja Kościoła zachodniego) pochodzi od św. Hieronima, który zaproponował te nazwę jako: Chronicon totius divinae historie.

B) Treść Księgi

- a. 1-2 Krn można podzielić na cztery części:
 1. 1Krn1-9 – genealogie od Adama do Dawida – genealogie te posiadają bardzo interesujące warianty i dodatki w porównaniu z paralelnymi tekstami w PK i w dziele Dtr. W 1 Krn 3,17nn genealogie dochodzą do szóstego pokolenia po Zorobabelu. Ta informacja stanowi tzw. „terminus a quo” – „termin do którego” – jeśli chodzi o datację Księgi => Ezd 6,15 – Zorobabel – ok. 516 r. (520-515) – zarządca Judy wraz z kapłanem Jozue
 2. 1Krn 10,29 – życie Dawida
 3. 2Krn 1-9 – życie Salomona

4. 2Krn 10-36 – od wielkiej schizmy (Jeroboam i Roboam) do wygnania babilońskiego – dekret Cyrusa 2 Krn 36,22-23
- b. Od śmierci Saula i dalej poprzez dzieje monarchii zjednoczonej i podzielonej mamy tekst bardzo zbliżony i paralelny do 1-2Sm i 1-2 Krl. Trzeba jednak zauważyć, że zbliżona treść do 1-2Sm i 1-2Krl w 1-2Krn nie przesłania specyficznego i własnego charakteru dzieła kronikarza
 - c. Paralelizm dotyczy wcześniejszych epok i wyraża się przede wszystkim na polu nazewnictwa, gdyż jak się da zauważyć początkowe rozdziały poświęcone są przede wszystkim genealogiom bogatym w imiona, nazwy geograficzne i historyczne
 - d. Dla Kronikarza centrum historii, i tą prawdę chce przedstawić w treści, jest świątynia jerozolimska, jej kult (czysty i święty) oraz jedyne kapłaństwo. Historia, która poprzedza dzieje Dawida, również historia Królestwa Izraela po podziale (Monarchia Północna), każda forma kultu, która nie była związana ze świątynią (a więc np. religia patryjarchów), jak również historia kultów niezwiązanych ze świątynią, konkurencyjna dla świątyni, mają być zignorowane i odrzucone (tu przykład Jeroboama)
 - e. w Księgach Kronik centralną postacią chwaloną z wszechmiar jest Dawid. Jest on przedstawiony jako ojciec duchowy świątyni, bez którego nie doszłoby do zorganizowanego kultu, zebrania materiału i środków – 1Krn 22
 - f. Dawid przedstawiany jest jako organizator liturgii, śpiewu. Jego kontynuatorami są Salomon i Jozafat Judzki oraz dwaj wielcy reformatorzy Ezechiasz i Jozjasz. Ważnym elementem jest wymazanie z biografii wielkich królów wszelkich elementów, które szkalowałyby ich reputację (tu przykład Salomona i wyżyny w Gibeonie). Księga Kronik

to księga święta, upiękuszona i poprawiona w kierunku uświęcenia dawnych historii ukazywanych w dawnym źródle tj. Historii Dtr

C) Powstanie 1-2 Krn

- a. Przez bardzo długi czas akceptowano jedność dzieła: 1-2Krn + Ezd + Neh. Uważano je za tzw. Kronikarskie Dzieło Historyczne. Kiedy tworzył się kanon ksiąg tak żydowski a potem chrześcijański doszło do podziału, chociaż dzisiaj wielu egzegetów widzi błąd we wprowadzonym podziale tych ksiąg bowiem ponieważ wykazują one znaczne podobieństwa w języku, temacie, składni itp.
- b. Do głównych źródeł, którymi posłużyli się autorzy 1-2Krn należały niewątpliwie 1-2Sm i 1-2Krl. Autor 1-2 Krn zna również Torę, PK w całości. Ciekawe jest to, że prawie dosłowne cytaty przyjęte z 1-2Sm odpowiadają bardzo późnej literaturze biblijnej tj. zwojom Qumrańskim – 4 Q Sm. To przesunęło by datę powstania Ksiąg Kronik nawet na II wiek przed Chrystusem
- c. Poza źródłami biblijnymi Autorzy 1-2Krn użyli prawdopodobnie także pozabiblijnych tekstów. Chodzi tu głównie o tzw. zwój świątynny odnaleziony w Qumran i oznaczony 11 QT 5-7 = 2Krn 3. Prawdopodobnie kronikarz użył w swej kompozycji materiału z 1 Krl 6-8 + 11 QT 5-7
- d. Najbardziej przekonująca teoria o powstaniu 1-2 Krn (+ Ezd + Neh) pochodzi do F. Crossa. Wyróżnił on w tym kompleksowym dziele trzy różne tradycje – etapy tworzenia:
 1. Krn₁ – 1Krn 10 – 2Krn 34 + Ezd 1-3,13 – prodawidowa legitymacja monarchii. Ten materiał został spisany jeszcze przed 520 rokiem przed Chrystusem.
 2. Krn₂ – kilka opowiadań z Ezdrasza (aramejski tekst – Ezd 5,1-6,19 opowiadanie o Zorobabelu – Ezd 3,1-5,6 + Neh

- 8). Wszystko to zostało skomponowane po misji Ezdrasza prawdopodobnie po roku 458. mamy tu bardzo królewsko – mesjańską orientację.
3. Krn₃- 1Krn 1-9 oraz królewskie teksty Ezdrasza tzn. 3,1-5,6 i pozostałe części Nehemiasza. Ta część małaby powstać po roku 400
- e. Wydarzenia opisane w 1-2Krn kończy dekret Cyrusa (537 r przed Chrystusem). Mówi o ty tekst 2Krn 36,21-22. Tekst 1-2Krn nie może więc być wcześniejsza od daty wydania dekretu zezwalającego członkom Narodu Wybranego na powrót do Jerozolimy. Tekst 1Krn 29,7 wspomina o specjalnych monetach perskich zwanych darejkami, które wprowadził do obiegu król perski Dariusz I (521-486 przed Chrystusem). Ponieważ jednak przyjmuje się, że pierwotnie 1-2 Krn były połączone w jedno dzieło z Księgami Ezd i Neh, dlatego ich ostateczne daty powstania należy szukać w tych dziełach. Cenną wskazówką w tym względzie jest lista najwyższych kapłanów zawarta w Neh 12,10-11,22. Ostatnim na tej liście jest niejaki Jaddua, którego wspomina również Józef Flawiusz (Ant. XI. 7,8). Był on prawdopodobnie arcykapłanem w czasach Aleksandra Wielkiego (356-323 przed Chrystusem). Powyższe wskazówki przemawiają za tym by IV wiek przed Chrystusem uznać za czas powstania 1-2Krn
- f. na późne pochodzenie 1 i 2 Kronik może wskazywać również nagromadzenie terminów pochodzenia aramejskiego. Język aramejski był bardzo rozpowszechniony przede wszystkim w prowincjach Imperium Perskiego pod panowanie którego znaleźli się uprowadzeni mieszkańcy Judy. W Księgach Kronik nierzadko klasyczne terminy hebrajskie zostały zastąpione przez synonimy aramejskie. Oto niektóre przykłady: **sēfer** (*księga*) zastąpiony został terminem **îgēret** (2Krn

30,1.6; Neh 2,7-9; 6,5.17.19) a klasyczny termin hebrajski **limūd** (*uczeń*) kronikarz zastępuje słowem **talmid** (1Krn 25,8). Istotne zmiany występują też w syntaksie języka hebrajskiego. Klasyczny język hebrajski w formie tzw. *status constructus pluralis* tylko przy *nomen regens* stosuje liczbę mnogą, *nomen rectum* występuje zawsze w liczbie pojedynczej np. tytuł biblijny *stróże progów*: **hāsāp šomraj** (2Krn 12,10). Natomiast w języku hebrajskim 1 i 2 Księgi Kronik obydwie człony *status constructus* występują w formie liczby mnogiej (2Krn 23,4; 34,9). Istotne informacje na temat późnego pochodzenia 1-2Krn można zaczerpnąć z danych historycznych i genealogii, które podaje ten materiał. Dla przykładu w tekście 1Krn 16,35, który należy do tzw. modlitwy Dawida przywoływany jest fakt istnienia diaspory żydowskiej: „...*wybaw nas i zgromadź pośród narodów abyśmy wielbili święte imię Twoje...*”. w tekście tym nie chodzi z pewnością wyłącznie o przesiedlenie do Asyrii czy Babilonu ale o trwały stan rozproszenia narodu wybranego pośród obcych ludów. Taki stan na pewno nie jest adekwatny do sytuacji historycznej opisanej w deuteronomicznym dziele historycznym w VI w. przed Chrystusem.

- g. Inny fakt historyczny potwierdzający późne pochodzenie 1-2Krn zawiera tekst 2Krn 24,26. Mówi on o spisku dwóch ministrów króla Jozjasza. Tekst kładzie nacisk na pochodzenie matek owych ministrów. Jedna była z Moabu a druga z Ammonu. Paralelny tekst zawarty w 2Krl 12,22 nie podaje tego rozróżnienia. Wskazuje to, iż tekst powstał w czasie ostrej polemiki na temat małżeństw mieszanych znanej także z Księgi Ezdrasza, w rozdziałach 9 i 10, który oddaje sytuację w narodzie wybranym w V – VI wieku przed Chrystusem.

D) Charakterystyka literacka 1-2 Kronik

- a. Autor 1-2Krn użył materiału, który pochodził z 1-2Sm i 1-2Krl selektywnie i krytycznie, zgodnie ze swoimi koncepcjami teologicznymi. Dlatego też do epizodu o objawieniu się Jhwh Salomonowi na wielkiej wyżynie w Gibeonie (1Krl 3,4-15) został w Księgach Kronik dołączony szczegół o namiocie spotkania (1Krn 16,39; 2Krn 1,3), który tam się znajdował od zakończenia podboju ziemi Kanaan, aż do momentu zbudowania świątyni. Dla Kronikarza nie było bowiem możliwe zaakceptowanie faktu, iż Bóg rozmawia z królem w „nielegalnym” sanktuarium. Również liczne opuszczenia znaczących partii materiału, obecnych w dziele Dtr, a pominiętych w historii 1-2Krn świadczą o selektywnym korzystaniu Kronikarza z 1-2Krl jako źródła. Dotyczy to zwłaszcza historii Dawida. Autor 1-2Krn ukazuje go jako wielkiego budowniczego, wielkiego wojownika i zwycięzcę. Dlatego brak w 1-2Krn prawie całej historii zwanej „Wstąpieniem Dawida na tron” zawartej w 2Sm 9-20 i 1Krl 1-2, które mogłyby stawiać Dawida w złym świetle np.: grzech cudzołóstwa z Batszebą i śmierć Uriasza Hetyty (2Sm 11) czy rewolta Absaloma (2Sm 15).
- b. Brak wzmianki o godności królewskiej Jeroboama w 2Krn jest zgodny z ogólną tendencją Kronikarza, który po prostu za jedną legalną i zgodną z wolą Bożą monarchię uważa królestw judzkie. Co do monarchii północnej, to autor 1 i 2Krn nie zajmuje konkretnego stanowiska. Na tym polega też zasadnicza różnica między historiografią 1-2Krl i 1-2Krn. Księgi Królewskie przedstawiają paralelnie dzieje obu królestw Izraela jako całości w sensie idealnym, jako wspólnoty zgromadzonej wokół Jerozolimy, z jedynym władcą i jedną świątynią. Ogólnie mówiąc w odniesieniu do mieszkańców północnej Palestyny tekst 1 i 2Krn nie akcentuje wrogości wobec Samarytan ale widać w nim przestrożę przed grożącym nawrotem do pogaństwa w postaci hellenizmu.

E) Kontekst Historyczny Ksiąg Kronik

- c. Autor 1-2Kronik działał w czasach dominacji kapłanów i uczonych w prawie. Działo się to po reformie Ezdrasza i trwało do około roku 170 przed Chr. czyli do czasów hellenizacji Judy za panowania króla Antiocha IV Epifanesa. Autor ten pochodził prawdopodobnie z kręgów jerozolimskich lewitów. 1-2Księga Kronik bywa nazywana manifestem uczonych w Piśmie napisanym dla uczonych w Piśmie.
- d. Ponieważ w 1-2Kronik nigdzie nie znajdziemy dokładnej daty napisania tego dzieła, ustalenie ostatecznej daty jest bardzo trudne. Możemy przyjąć, że początki powstania 1-2Kronik sięgają VI wieku, a koniec ich komponowania należy umieścić nawet w pierwszej połowie II wieku przed Chr.
- e. Księgi Kronik odgrywają bardzo ważną rolę w powstawaniu Kanonu Pisma św. ST w tekście hebrajskim. Szczególnie jeśli chodzi o III część Pisma św. czyli tzw. **Ketubim**. Przede wszystkim stanowią one zwięzłą całościową historię od Adama aż do Edyktu króla Cyrusa, czyli do zakończenia niewoli babilońskiej. Zawierają one również streszczenie Tory i Proroków. Te dwa bloki tekstów ST znajdują w Księgach Kronik swoje praktyczne zastosowanie w historii. Dlatego można przypuszczać, że ostateczna redakcja 1-2Krn dokonała się w czasie powstania Machabeuszy, gdyż właśnie ten okres odznaczał się praktyczną obroną i aplikacją do historii Prawa Tory i przepowiedni prorockich. Służyły one w owym burzliwym czasie za fundament ideologiczny dla odnowy wiary monoteistycznej i zachowania tożsamości narodowej. Końcowa redakcja 1-2Krn oraz Księgi Daniela zakończyła u żydów czas tworzenia się Hebrajskiego Kanonu Pisma św:
 - a) Opisy walk i bitew służą refleksji nad zagrożeniami, które płynęły ze strony zewnętrznych wrogów. Jednocześnie wielcy

wodzowie i bohaterowie tego czasu mają wskazywać jak wyjść i bronić wiary i tożsamości w trudnym momencie historii.

b) Narracje o reformach religijnych, które są reakcją na anty-reformy religijne pokazują konieczność religijnej odnowy i wierność prawu np. organizacja nowe święta Chanukkach jest w czasach Machabeuszy konsekwencją lektury 1-2Krn i próbą podjęcia nowej reformy religijnej. Podobnie jak w 1-2Sm i 1-2Krl tylko bezkompromisowe potraktowanie obcych kultów, w tym wypadku helleńskich jest szansą zachowania narodowej i religijnej tożsamości. 1-2Krn są więc dziełem programowym tak jak 1-2Sm i 1-2Krl, tylko że dla innej epoki (helleńskiej).

Trzeba jednak pamiętać, że czasy helleńskie nie ustaliły ostatecznej wersji żydowskiej ST. Nastąpi to dopiero pod koniec I wieku po Chr. na synodzie żydowskim w Jamni (90 rok po Chr.), gdy Izrael stanie na progu długowiecznego rozproszenia.

F) Teologia 1-2Księgi Kronik

Teologia 1-2 Księgi Kronik jest teologią uczonych w Piśmie, z pogranicza obu testamentów. Widać w niej znajomość całego kanonu hebrajskiego Ksiąg Świętych, a tym samym wpływów teologii całej Tory i wszystkich Ksiąg prorockich np.: liczne mowy, genealogie, reguły kultowe, modlitwy, które sięgają Mojżesza, a nawet patriarchów.

a) Wierność Bogu

- najważniejszą rolę w 1-2Krn, w teologii tego dzieła odgrywa wierność przykazaniu miłości Boga i bliźniego, a zwłaszcza Boga. Od wierności temu przykazaniu uzależniony jest los pojedynczych osób i całych narodów i pokoleń np. 1Krn 28,9; 2Krn 7,13-16; 15,2; 20,20.

- wielki ładunek teologiczny 1-2Krn kryje się w terminologii. Zwroty: *szukać Boga; być pokornym; czynić dobro i sprawiedliwość; czynić prawdę przed Bogiem*, jak również: *porzucić Boga; czynić nieprawość; nie zważać na słowo Jahwe*, są kluczowe i przenikają przez całą strukturę dzieła Kronikarza.

b) Świętość kultu

- respekt przed rzeczami świętymi pozostawionymi przez Mojżesza i proroków jest gwarantem błogosławieństwa i wszelkiej pomyślności. Natomiast odstępstwo od tej reguły wzbudza Boży gniew i prowadzi do katastrofy. Dzieje się tak gdyż 1-2Krn nigdy nie pokazują osoby Boga jako biernego i neutralnego obserwatora ludzkiej historii. Jego obecność ma pozytywne lub negatywne konsekwencje dla człowieka. Wszystko uzależnione jest od tego jak człowiek postępuje wobec Boga i jego zasad. Szczególną wizytówką 1-2Krn jest przekonanie, iż Boża odpłata tej czy innej zasady moralnego porządku lecz przede wszystkim jako naruszenie praw świętości i czystości kultu.

c) wybranie Dawida i jego dynastii

f. członkowie dynastii Dawida wymieniani są jako jedyni, prawowici władcy nad Izraelem, którzy panują nad nim zasiadając na tronie samego Jahwe: 1Krn 17,14; 28,5;29,23; 2Krn 9,8;13,8). Jest to ściśle teologiczna interpretacja proroctwa Natana w 2Sm 7, która pozwala redaktorowi 1-2Krn na nowo zrozumieć charakter wiecznego wybrania domu Dawida i aspekt wiecznotrwałej obietnicy ze strony Jahwe. O ile Tora przypisuje Mojżeszowi pierwsze zasady kultu i świętości kultowej o tyle w 1-2Krn jedynym wzorem świętości jest król Dawid, którego w tym dziele śmiało można nazwać drugim Mojżeszem. Dzieło Kronikarza wskazuje więc na wieź między tymi, którzy budowali II świątynię, z tymi, którzy stawiali pierwszą. Ma to ukazać powracającym z niewoli babilońskiej na

nieprzerwaną więź z dawnymi pokoleniami. Punktem odniesienia w odbudowie będzie postawa Dawida. Kto działa jak on będzie pochwalony, kto nie działa jak on będzie potępiony. Tak jak Mojżesz został pouczony co do budowy Przybytku – Namiotu Spotkania (Wj 25,9), tak Dawid w 1Krn 28,19 zostaje pouczony co do budowy świątyni. Anioł Jahwe wskazuje mu gdzie stanąć ma ołtarz, a potem budynek świątynny.

d) Mesjanizm

- g. podobnie jak kult i świętość, również idee mesjańskie wyrażają się najlepiej w przymierzu z królem Dawidem. Wyraża to dobitnie tekst 1Krn 17,9-14. Zapowiedź mesjańska dana jest Dawidowi, jak i wszystkie inne, pod pewnymi warunkami: *„jeśli tylko synowie Twoi będą strzec swej drogi postępując wobec mnie tak jak Ty postępowałeś...”*. W podobnym duchu utrzymana jest obietnica dana Salomonowi: *„Nie będzie ci odjęty potomek wobec Mnie na tronie Izraela, jeśli tylko twoi synowie strzec będą swej drogi, postępując wobec Mnie tak, jak ty wobec Mnie postępowałeś”* (2Krn 6,16).
- h. Bóg obiecuje podtrzymać płomień nadziei przy domu Dawida (2Krn 21,7) jeśli spotka się z odpowiedzią wierności i sprawiedliwości ze strony ludu Izraela i jego reprezentantów, czyli królów. Dzieje królestwa Judy to konkretny przykład wzajemnej zależności między Jahwe i ludem Izraela, z którego jednak królestwo Judy jako kontrahent Przymierza (**b^e rît**) się nie wywiązało. W odróżnieniu do innych ksiąg ST, 1-2 Krn nie używają w ogóle terminu Mesjasz., czy też nie nazywają żadnej konkretnej postaci tym tytułem (inaczej: Jr 30,9.21; Ez 34,23-24; 37,24-25; Iz 11,1; Mi 5,1).

e) Kapłani i lewici

- Najbardziej charakterystycznym elementem teologii 1-2 Krn to rola lewitów i kapłanów. Ponieważ autor lub autorzy 1-2Krn sami byli lewitami

dlatego też rola lewitów jest wyżej oceniana niż rola kapłanów. Nikt jednak w Piśmie św. tak dobrze jak kronikarz nie zna się na hierarchii kapłańskiej i lewickiej.

1) na czele świątyni stoi tzw. przełożony świątyni Bozej (2Krn 31,31) tzw. **nagîd** (ten sam termin użyto przy namaszczeniu Saula na wodza nad Izraelem) lub głowa kapłanów tzw. **roš kohanîm** lub też wielki kapłan czyli **kōhen gadōl**. Według 2Krn jest on nie tylko przywódca religijnym ale także głową polityczną państwa (2Krn 23).

2) do zadań kapłańskich w 1-2Krn należy również: służyć we wnętrzu świątyni (2Krn 5,14); spalać kadzidło dla Pana (2Krn 26,18); składać ofiary na ołtarzu (2Krn 29,34).

- Więcej sympatii i szczególnego zainteresowania autor 1-2Krn kieruje jednak pod adresem lewitów. Widać to przede wszystkim poprzez przytaczanie licznych genealogii lewitów oraz poprzez wnikliwą znajomość ich funkcji. Zadania te są oczywiście bardzo zbliżone do kapłańskich: oczyszczenie świątyni lub sanktuarium (2Krn 29,5); budowa świątyni (2Krn 34,12-13); zbierają ofiary (2Krn 34,9); sprawują sądy (2Krn 19,8.11); nauczają Tory i prorokują (2Krn 20,14-15).
- Autor 1-2Krn podkreśla ich szczególną gorliwość, która przewyższa gorliwością kapłanów (2Krn 29,34). Wysoko oceniana jest ich rola w zakresie muzyki i śpiewu świątynnego (2Krn 8,14). Rola lewitów była tak znaczna w czasach Kronikarza, że zastąpili oni na urzędzie proroków. Chociaż proroka uważano przez wieki za głównego pośrednika między Bogiem a ludem, to jednak w czasach komponowania 1-2Krn byli oni już tylko wspomnieniem z historii. Dlatego lewici, choć w sposób ograniczony kontynuowali ich funkcje.

- W nauczaniu Prawa lewici podkreślali, że dla Izraela najważniejsza jest Tora. Ona reguluje w całości życie narodu i jednostek. Prawo reguluje także kult (1Krn 16,40; 2Krn 23,18; 31,3). Kult który nakazuje prawo jest szukaniem Jahwe (2Krn 14,3; 31,21). To od wypełnienia Tory zależy posiadanie dwóch filarów: ziemi obiecanej (2Krn 33,8) i króla z dynastii Dawida (2Krn 6,16). Nieprzestrzeganie Prawa równa się, według 1-2Krn utracie Boga (2Krn 15,3).

Księga Ezdrasza i Nehemiasza

A) Nazwa Księgi

Obie Księgi w tekście masoreckim (BH), poprzez wprowadzeni specjalnej noty końcowej, tworzą jedną całość. Za takim układem w TM przemawiają najstarsze świadectwa o tworzeniu się kanonu hebrajskiego. Ważna uwaga: w Biblii hebrajskiej Księgi Ezdrasza i Nehemiasza umieszczone są przed 1-2Krn, czyli odwrotnie do miejsc tych ksiąg w naszym kanonie.

Podziału na dwie odrębne Księgi dokonał dopiero w III w. po Chr Orygenes. Tak wynika z jego dzieł. Podział ten zaakceptował później św. Hieronim. Od roku 1448 dwupodział na Ezd i Neh notowany jest również w Biblii hebrajskiej – w czasach wynalezienia druku i pierwszych powszechnych i dostępnych egzemplarzach BH. W BH pierwsza z ksiąg nosi nazwę **‘ezra**, nazwa drugiej jest bardziej złożona i nosi nazwę **dibrē nehemijā ben hakaljā**.

B) Język w Ezd i Neh

- Język w Ezd i Neh jest podobny do 1-2Krn i tworzy mieszankę starohebrajskiego z j. aramejskim. Niektóre fragmenty np. Ezd 4,8-6,18 i

7,12-26 są napisane tylko po aramejsku. Zgodność choć nie jednolitość językową z 1-2Krn wykazują fragmenty Ezd 7-10 oraz Neh 8 (nie chodzi tu o jednolitość treści).

- Obie ksegi stoją w rzędzie tzw. ketūbîm i podobnie jak 1-2Krn zaliczane są do dzieł włączonych najpóźniej do kanonu BH.

C) Podział Księgi

A - Ezd 1,1-6,22 – odbudowa świątyni i przeciwności w czasie odbudowy	}	Część I
B - Ezd 7,1-10,44 – zobowiązanie do zachowania Tory		
A' - Neh 1,1 –7,4 – odbudowa murów Jerozolimy i przeciwności w czasie prac	}	Część II
B' - Neh 7,5-10,40 – zobowiązanie do przestrzegania prawa i przymierza		
A'' - Neh 11,1- zakończenie reorganizacji państwa i odbudowy	}	Część III
B'' - Neh 13,1- 13,31 – ustanowienie przymierza		

- Każda z wymienionych wyżej części tworzy bardzo ważny krok na drodze do odbudowy – rekonstrukcji społeczeństwa jakim był Izrael powygnaniowy. Księgi Ezd i Neh ukazują milowe kroki w historii, które gwarantują trwałość narodu i tożsamość wiary. Chodzi tu o odbudowę świątyni, odnowę państwowości i wprowadzenie w życie Prawa Tory. Te same kamienie milowe podaje dzieło Dtr. Jednak na przestrzeni dziejów, szczególnie w epoce monarchii zostały one zaniedbane lub całkowicie zignorowane. Tym razem np. Neh 12-13 opowiadają o rzeczywistym wprowadzeniu postulatów nowego przymierza w życie.
- W strukturze składającej się z trzech podwójnych fragmentów uderza nie tylko logiczne ukazywanie faktów, ale także odpowiedni dobór

postaci, które prowadzą historię i wprowadzają w życie najważniejsze postulaty nowego przymierza po niewoli babilońskiej.

- 1) faza wstępna: Zorobabel i kapłan Jozue (Ezd 3-6);
- 2) faza centralna: Ezdrasz i Nehemiasz (Neh 7-10) -
przeciwwaga dla Zorobabela i Jozuego
- 3) faza końcowa: Neh 13-14: Nehemiasz działa samodzielnie – przeciwwaga dla Ezdrasza.

E) Źródła Ezd i Neh

Analiza Ksiąg Ezd i Neh wykazała użycie kilku źródeł przy komponowaniu tych dzieł. Pierwsze z nich tworzy niewątpliwie fragment **Ezd 1,1-4,5**. Znajdujemy tu wyraźne nawiązanie do Ksiąg proroków Aggeusza i Zacharaisza, poszerzone przez redaktora Ezd i Neh. Drugie źródło to tekst **Ezd 4,8–6,18**, które w oryginale spisane było po aramejsku i początkowo stanowiło samodzielny tekst, włączony z czasem do Ezd i Neh. Wreszcie trzecie i najważniejsze źródło tworzą tzw. wspomnienia Ezdrasza czyli fragment **Ezd 7-10 i Neh 10**, które z wyjątkiem Ezd 10 spisane są w I Osobie L. Poj, co zdradza ich specyficzny, pamiętnikarski charakter.

F) Kontekst Historyczny

- Księgi Ezd i Neh tworzą swoisty projekt, który miał oznaczać wprowadzenie nowego porządku w Jerozolimie i Judzie po niewoli babilońskiej. Projekt ten był stylizowany na wzór scentralizowanej władzy i administracji w państwie perskim, które wyróżnia się wśród starożytnych cywilizacji świetną komunikacją, wspólną monetą i doskonałym zarządem prowincji (satrapii) kierowanym ze stolicy w Suzie. Centralna władza w państwie perskim dążyła do stworzenia

lojalnej elity w bardzo czulej na wszelkie innowacje religijne i polityczne, prowincji jaką była Juda.

- Nowa elita w Judzie stworzona została z dawnych uprowadzonych do Babilonii oraz z ich potomków, którzy zaakceptowali zwierzchność władzy perskiej, ale się nie zasymilowali z ludnością na wygnaniu, jak to miało miejsce w przypadku uprowadzonych z Izraela do Asyrii.
- Centralna władza w Persji wiedziała, że najważniejszym zadaniem dającym gwarancje spokoju i lojalności w prowincji Judy daje odbudowa świątyni i względna autonomia religijna. Dlatego też administracja perska zgodziła się nawet na częściowe finansowanie tego projektu (Ezd 1,7). W ten sposób zrodziła się bardzo autonomiczna wspólnota świątynna pod przewodnictwem wybranych przez władze perskie byłych uprowadzonych obywateli o judzkich korzeniach. Wraz z utworzeniem tej wspólnoty doszło do powstania i rozwoju bardzo ciekawych struktur i instytucji, które były konsekwencją życia w diasporze babilońskiej i perskiej: **synagogi, szabatu i obrzezania**.
- Wspólnota religijna w Judzie nazywana jest odtąd **QAHAL** lub **PUHRU**. Chodzi tu o wspólnotę złożoną z wolnych obywateli, którzy szukali korzeni w dziedzictwie ojców i wracali do ziemi swoich przodków.
- Tworząca się wspólnota oparta o prawa kultu i świątyni wymagała administracji i aparatu władzy, który szybko stworzyli kapłani i lewici. Stąd tak wiele miejsca redaktor Ekd i Neh poświęca tym grupom religijnym i gloryfikuje kapłański autorytet Ezdrasza. Tworzy się w ich oparciu nowa struktura zwana Sanhedrynem, czyli radą starszych, w skład której weszli kapłani i uczeni w Piśmie. Taki stan rzeczy utrzyma się aż do epoki NT.
- Mamy w więc w Księgach Ekd i Neh całkowity rodzaj społeczności, którą możemy nazwać (wg Talmudu) **Knesseth G^edolah**. Czyli świecka

wspólnota kierowana przez autorytety religijne, która była ciałem pośrednim między państwem opartym na autorytecie prorockim, a tym co dzisiaj nazywamy wspólnotą rabinacką i rabinizmem w ogóle.

- **Knesseth G^edolah** można określić jako „Wielkie Zgromadzenie” założone przez Ezdrasza i kierowane początkowo przez jego autorytet. Zebrania, urzędy, osoby, ich liczba i funkcje zmieniały się zbiegiem czasu. Szacuje się, że w czasach największego rozkwitu struktura ta liczyła ok. 120. To właśnie „gremium” ustalało teksty liturgiczne i święte oraz naukę odnoszącą się do tradycji.
- **Urząd Arcykapłana.** Pierwszym nowym arcykapłanem po niewoli babilońskiej był jak wiemy Jozue. Aż do czasów Antiocha IV urząd ten należał do rodu Sadoka, czyli pierwszego arcykapłana w świątyni Salomona. Po tym jak zniknął ze sceny politycznej Zorobabel, właśnie Jozuego i jego następców ustanowiono kolejnymi głowami autonomicznego państwa Judzkiego. Zarówno w sensie religijnym jak i społeczno-politycznym. Persowie popierali takie rozwiązanie gdyż gwarantowało ono tłumienie idei monarchistycznych w zarodku. Najsilniejsza i najbardziej wpływowa grupa w państwie zapobiegała bowiem tej opcji, bojąc się utraty własnych wpływów.

G) Teologia Ksiąg Ezdrasza i Nehemiasza.

Podobnie do innych ksiąg historycznych Księgi Ezd i Neh nie są typowym przykładem historii lecz przede wszystkim teologicznym pouczeniem, w centrum którego stoi świątynia i odnowiony kult po niewoli babilońskiej.

- **Najważniejszą ideą teologiczną jest właściwa odnowa**, która nie jest tylko zwykłą restauracją materialnych rzeczywistości, ale bezpośrednim nawiązaniem do dawnych czasów i świątyni (to samo miejsce kultu, te same instytucje religijne i to samo prawo Boże). Świątynia jest kontynuacją historii zbawienia. W kontekście tej świątyni stoją także listy przodków z dawnych epok, jeszcze przed niewolą, od których aż

roi się w Księgach Ekd i Neh. Ma to za zadanie wyrażenie etnicznej, genealogicznej ale zwłaszcza religijnej jedności wiary w tego samego Boga, który niegdyś objawił się Mojżeszowi.

- Drugą istotą ideą teologiczną Ksiąg Ekd i Neh jest tzw. idea rekapitulacji. Epoka odnowy religii i Prawa w Izraelu opisana w Ekd i Neh przypomina najważniejsze wydarzenia z dziejów zbawienia:

- 1) wyjście z niewoli egipskiej;
- 2) przejście przez pustynię i powrót do ojczyzny;
- 3) świętowanie Paschy;
- 4) wzniesienie centralnego miejsca kultu;
- 5) podział administracyjny kraju jak za Jozuego;

H) Znaczenie Ksiąg Ekd i Neh

Często Księgom Ekd i Neh zarzuca się fanatyczny nomizm, partykularyzm, teokracje i nietolerancje (Ekd 9,2) oraz całkowity brak idei eschatologicznych. Dzieła te jednak mają istotne znaczenie w podkreśleniu umiejętności odrodzenia się całego narodu przez rygorystyczne przestrzeganie Prawa. To właśnie Boże Prawo Tory wyznacza tożsamość etniczno-narodową, którą trzeba bronić, a nie zapierać i wstydzic.